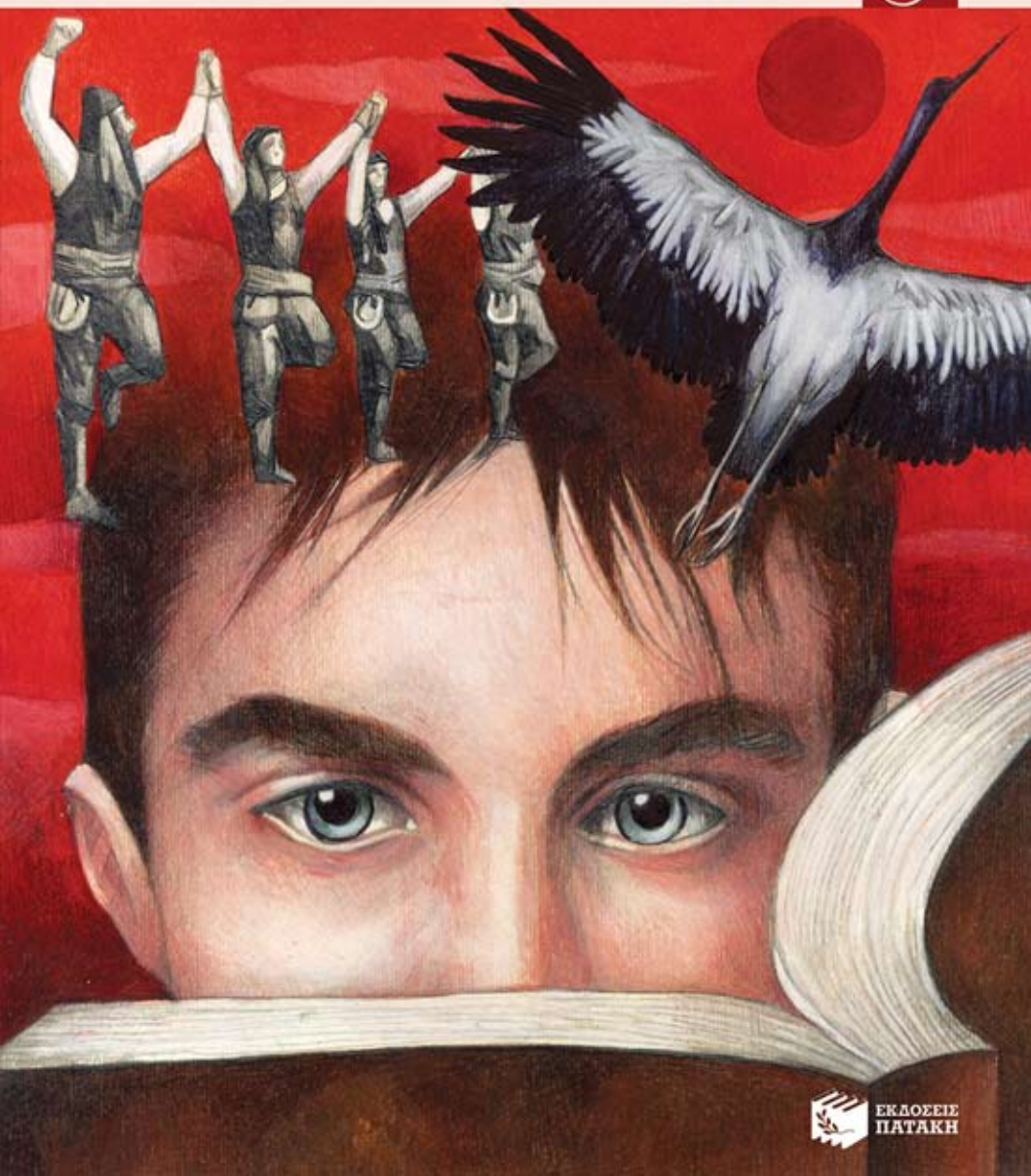

Λότη Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου
Ο χορός του μαύρου
πελαργού

Σύγχρονη Λογοτεχνία για Νέους

Ο ΧΟΡΟΣ ΤΟΥ ΜΑΥΡΟΥ ΠΕΛΑΡΓΟΥ

ΛΟΤΗ ΠΕΤΡΟΒΙΤΣ-ΑΝΔΡΟΥΤΣΟΠΟΥΛΟΥ

Ο ΧΟΡΟΣ
ΤΟΥ ΜΑΥΡΟΥ ΠΕΛΑΡΓΟΥ

Μυθιστόρημα

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδείας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Σύγχρονη λογοτεχνία για νέους
Λότη Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, *Ο χορός του μαύρου πελαργού*
Εξώφυλλο: Κατερίνα Χαδουλού
Επιμέλεια-Διορθώσεις: Γιώργος Κασαπίδης
Σελιδοποίηση: Κωνσταντίνος Καπένης
Φιλμ-μοντάζ: Μαρία Ποινοπούλου-Ρένεση
Copyright© για την εικονογράφηση του εξωφύλλου Σ. Πατάκης
ΑΕΕΔΕ (Εκδόσεις Πατάκη), 2019
Copyright© Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ (Εκδόσεις Πατάκη)
και Λότη Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου, 2019
Πρώτη έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Ιούνιος 2019
ΚΕΤ Γ527 ΚΕΠ 372/19
ISBN 978-960-16-8362-1

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΛΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ.
ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 801.400.2665, 210.52.05.600, ΦΑΞ: 210.36.50.069
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078
ΥΠΟΚ/ΜΑ: ΚΟΥΤΣΑΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ – ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ), 57009 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, Τ.Θ. 1213,
ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, 2310.75.51.75, ΦΑΞ: 2310.70.63.55
Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

*«Πιστεύω στο απίστευτο,
που είναι η πιο αληθινή μας ιστορία...»*

ΤΑΣΟΣ ΛΕΙΒΑΔΙΤΗΣ

1

Τινάχτηκε τρομαγμένος απ' την πολυθρόνα...
«Φάνη!» άκουσε ξανά τη φωνή του πατέρα του,
ολότελα ξύπνιος τώρα – τόσο βαθιά ποτέ δεν είχε
αποκοιμηθεί μπροστά στην τηλεόραση!

«Πού είναι ο “καπετάνιος”, Φάνη;» – ανήσυχος έδει-
χνε ο πατέρας του, η μητέρα το ίδιο, όρθιοι κι οι δυο στη
μέση του σαλονιού.

«Για ύπνο θα 'χει πάει. Γιατί;»

«Δεν είναι στο κρεβάτι του ο παππούς, παιδί μου, δεν
είναι πουθενά στο σπίτι. Η πόρτα ήταν ξεκλείδωτη όταν
μπήκαμε, τα κλειδιά δεν είναι στη θέση τους... Κι εκεί-
νη η παλιατζούρα που επιμένει να 'χει για κινητό δεν
απαντάει, το έχει κλειστό. Δε σου είπε τίποτα, δεν άκου-
σες τίποτα;»

«Όχι... δεν... δεν ξέρω» έκανε σασιτισμένος ο Φάνης
«δεν κατάλαβα πότε σηκώθηκε από τον καναπέ. Βλέ-
παμε ένα ντοκιμαντέρ κι εμένα με πήρε ο ύπνος».

«Οχ, Θε' μου!» πέταξε νευριασμένος ο πατέρας του στο τραπεζάκι το πρόγραμμα του θεάτρου που κρατούσε. «Βγήκε νυχτιάτικα έξω; Πώς του ήρθε;»

«Μπορεί να πήγε ως το σπίτι του, Χρήστο μου, μην ταράζεσαι!» – πιο ψύχραιμη έδειχνε τώρα η μητέρα. «Έλεγε προχτές ότι χρειάζεται κάτι χαρτιά που έχει αφήσει εκεί. Του είπα να περιμένει να πάω μαζί του μόλις ευκαιρήσω, να τον βοηθήσω να τα βρει, έτσι που όλα είναι άνω κάτω εκεί μέσα τώρα, και δεν είχε πει όχι. Μπορεί όμως να μετάνιωσε και...»

«Αποκλείεται!» τη διέκοψε ο μπαμπάς. «Τα κλειδιά του σπιτιού του τα κρατώ εγώ τώρα με τις επισκευές κι άλλα κλειδιά δεν έχει, πώς θα έμπαινε;»

«Μήπως αποφάσισε ξαφνικά να πάει στον Σύλλογο;» άρχισε να λέει ο Φάνης. «Είναι η τρίτη Παρασκευή του μήνα σήμερα, καιρό είχε να...»

«Ο Σύλλογος είναι κλειστός απόψε, είδα μια ανακοίνωση το πρωί που πέρασα απ' έξω» τον έκοψε ο πατέρας του κι αυτόν και ξαναφόρεσε με βιάση την καμπαρτίνα που είχε πετάξει σε μια πολυθρόνα.

«Πάω να ρίξω μια ματιά εδώ γύρω, μήπως του κατέβηκε να πάει βόλτα μόνος του τέτοια ώρα!» είπε.

Άνοιξε την πόρτα, όρμησε στον διάδρομο αφήνοντάς την ανοιχτή, πάτησε το κουμπί του ασανσέρ...

«Κι εγώ μαζί!» πετάχτηκε ο Φάνης κι ένωσε τα χέρια του να παγώνουν.

Μα πώς έγινε; Πώς έφυγε ο παππούς; Δεν άκουσε θόρυβο, δεν πήρε είδηση. Όταν τελείωσε η εκπομπή που

έβλεπε κάθε Παρασκευή, άλλαξε σταθμό να δουν μαζί ένα ντοκιμαντέρ που ήθελε ο «καπετάνιος», είδε κάμποσο, αλλά προς το τέλος ούτε που κατάλαβε πώς έκλεισαν τα μάτια του. Ήταν και κουρασμένος από το διάβασμα όλη μέρα... Αν ήταν ξύπνιος και τον έβλεπε να ετοιμάζεται για έξω, θα παραξενευόταν, θα ρωτούσε, θα του έλεγε να μη βγει μόνος του μες στη νύχτα!

Άρπαξε γρήγορα τα σνίκερς του απ' το πάτωμα, τα φόρεσε στο λεπτό, άρπαξε το άνορακ απ' την κρεμάστρα, όρμησε κι αυτός στην πόρτα... Ο πατέρας του δεν είχε πει όχι, μόνο η μάνα του άρχισε να φωνάζει «Πού πας εσύ, μικρέ, έλα δω, έλα δω!».

Δεν έδωσε σημασία, βολίδα κατέβηκε από τη σκάλα, πρόλαβε τον πατέρα του που είχε φτάσει κιόλας κάτω, βγήκαν μαζί από την εξώπορτα...

* * *

Όργωσαν όλη τη γειτονιά. Δρόμο για δρόμο δεν άφησαν στα κοντινά τετράγωνα, γύρω στην πλατεία... Έφτασαν μέχρι τη λεωφόρο. Τίποτα! Ελάχιστοι άνθρωποι κυκλοφορούσαν περασμένα πια μεσάνυχτα. Μετά τις μόρφες των τελευταίων ημερών, είχε ψύχρα κι υγρασία τα βράδια, θαρρείς και Μάη μήνα ξαναχειμώνιαζε!

«Δε βγαίνει τίποτα έτσι» άκουσε ο Φάνης τον πατέρα του να μουρμουρίζει. «Καλά θα κάνουμε να ειδοποιήσουμε αμέσως την αστυνομία. Θε' μου, τι μας βρήκε πάλι στα καλά καθούμενα...»

«Εγώ φταίω!» – ένοιωσε τα μάτια του ο Φάνης να βουρ-

κώνουν. «Αν δε με είχε πάρει ο ύπνος, θα τον έβλεπα, θα τον εμπόδιζα...»

«Μη λέμε ανοησίες! Αν δεν είχες αποκοιμηθεί στην πολυθρόνα, θα κοιμόσουν τέτοια ώρα στο κρεβάτι σου όπως πρέπει, δώδεκα χρονών παιδί, κι ας είναι Σάββατο αύριο!»

Πήγε να του πει ο Φάνης «Ποια δώδεκα, καλέ μπαμπά, τα δεκατρία θα κλείσω σε δύο μήνες» και «τι Σάββατο, αφού τα μαθήματα σταμάτησαν από προχθές κι αρχίζουμε εξετάσεις στις 19 του μήνα, την ερχομένη Τρίτη!». Δε μίλησε όμως, δεν ήταν ώρα τώρα...

«Απρονοησία δική μου που δε μου πέρασε από τον νου» συνέχισε ο πατέρας του. «Έδειχνε καλύτερα τον τελευταίο καιρό, πού να το φανταστώ πως θα του έρθει να ντυθεί και να βγει μόνος του μαύρα μεσάνυχτα έξω; Έπρεπε να το 'χα σκεφτεί αυτό το ενδεχόμενο, να 'χω πάρει τα μέτρα μου...»

Έκαναν ακόμα δύο βόλτες άκαρπες και γύρισαν αμίλητοι. Μόλις μπήκανε στο σπίτι, άνοιξε ο μπαμπάς έναν μικρό κατάλογο που ήταν πάντα δίπλα στο τηλέφωνο, βρήκε κείνο που ήθελε, άρπαξε το ακουστικό, πήρε με βιάση έναν αριθμό...

«Αστυνομικό Τμήμα Αγίου Νικολάου;... Ονομάζομαι Χρήστος Αστρονός, του τυπογραφείου *Αστρονός-Βγενίδης* στην πλατεία, θα το ξέρετε. Θέλω να δηλώσω την εξαφάνιση του ηλικιωμένου πατέρα μου... Απόψε, ναι, πριν από λίγη ώρα... Ανησυχώ γιατί τον τελευταίο καιρό...»

Όχι, δεν άντεχε ν' ακούσει περισσότερα ο Φάνης. Όρμησε στο δωμάτιό του, έκλεισε την πόρτα, πέταξε το άνο-

ρακ, έβγαλε τα σνίκερς, έπεσε στο κρεβάτι μπρούμυτα... Το μυαλό του άδειο. Θε' μου, γιατί έπρεπε τώρα να συμβεί αυτό; Πάνω που έδειχνε πραγματικά καλύτερα ο παππούς... Αχ, και να μπορούσε να βάλει με τον νου προς τα πού και για ποιο λόγο μπορεί να είχε πάει μες στη νύχτα!

Προσπάθησε να θυμηθεί αν είχε πει κάτι άλλο από τα συνηθισμένα ο «καπετάνιος» τους, απόψε που έδειξε τη διάθεση να μιλήσει λίγο περισσότερο, μήπως και βγει κάποιο συμπέρασμα από τα λόγια του. Η αλήθεια είναι πως δεν πολυπρόσεχε ο Φάνης τι του έλεγε, είχε ανοιχτό το καινούριο κινητό του κι επικοινωνούσε τότε με συμμαθητές του για τα «SOS» των εξετάσεων που άρχιζαν την Τρίτη, τότε με την Άννα για τ' αυριανά διαβάσματά τους ή άλλα νέα...

Μπα! Τίποτα το ιδιαίτερο δε θυμόταν ν' άκουσε, πέρα από κάποια ιστορικά που του έλεγε τότε τότε ο παππούς, όταν ήταν μόνοι οι δυο τους, πριν πάθει αυτό που άλλαξε τόσο τη διάθεσή του. Στάσου να δεις πώς το είχε πει ο γιατρός... «Αρχή κατά...» Κατάπτωσης; Όχι, όχι! Καταστολής... Ούτε! Κατάθλιψης, ναι, αυτό!

Τι ακριβώς εννοούσε ο γιατρός τού το εξήγησε αργότερα ο μπαμπάς. Μεγάλη στενοχώρια, λέει, τυραννούσε τον παππού από τον καιρό που αρρώστησε η γιαγιά. Ιδίως από τότε που την πήρε για θεραπεία ειδική η θεία Μάρθα η γιατρίνα, του μπαμπά η αδελφή, που μένει στη Θεσσαλονίκη με την οικογένειά της κι εργάζεται στο Θεαγένειο Νοσοκομείο.

Από τότε –τρεις μήνες κόντευαν να κλείσουν– έφε-

ραν τον παππού να μείνει εδώ, μαζί τους, να μην είναι μόνος, ώσπου να γίνει η γιαγιά καλά, να κάνουν με την ευκαιρία και κάτι απαραίτητες επισκευές στο σπίτι του. Ευτυχώς που είχανε δωμάτιο διαθέσιμο – πότε «γραφείο» το έλεγε ο μπαμπάς, πότε «ξενώνα». Για παιδικό δωμάτιο προοριζόταν αρχικά κι αυτό. Για ένα αδερφάκι που όμως δεν ήρθε. Αντί γι' αυτό ήρθαν τα τρίδυμα «θηρία» της θείας Μάρθας – δύο αγόρια κι ένα κορίτσι ή μάλλον... αγοροκόριτσο!

Είχε αντίρρηση στην αρχή ο παππούς, ούτε ν' ακούσει για τούτο το «ξεσπίτωμα» όπως το είπε. «Δε θέλω να σσας γίνω βάρος» και «μια χαρά τα καταφέρνω μόνος μου» και «τι επισκευές μου λέτε τώρα, δεν έχει τίποτα το σπίτι»... Επέμενε όμως ο μπαμπάς πως ήταν απαραίτητες οι επισκευές και τελικά τον έπεισε. Ήρθε να μείνει σπίτι τους λοιπόν ο «καπετάνιος». Μόνο που μιλούσε όλο και λιγότερο, έδειχνε λυπημένος διαρκώς και μια μέρα ο Φάνης τον είδε ξαφνικά να κλαίει.

«Με τόσα βάσανα που 'χει περάσει ο άνθρωπος και τέτοια πολυτάραχη ζωή, φυσικό να εξαντλήθηκε πια το κουράγιο του» κούνησε το κεφάλι η μαμά, σαν άκουσε τι είχε πει ο γιατρός.

* * *

Λίγο πριν απ' το Πάσχα, ο «καπετάνιος» δήλωσε πως ήθελε να πάει στη Θεσσαλονίκη, να είναι δίπλα στη γιαγιά. Ούτε να το ακούσουν οι γονείς του Φάνη. Μόνος του ο παππούς να ταξιδέψει, ούτε λόγος. Όχι βέβαια πως δε

θα τα κατάφερνε. Σωματικά δεν είχε τίποτα, «λεβεντάνθρωπο» τον έλεγαν φίλοι και συγγενείς, έτσι ψηλός που ήταν κι έδειχνε τετράγερος. «Μια χαρά ο παππούς σου» τον θαύμαζε και η φίλη του η Άννα, που οι δικοί της οι παππούδες δε ζούσαν πια και του είχε αδυναμία μεγάλη.

Ωστόσο, τους γονείς του Φάνη τούς ανησυχούσε η διάθεσή του «καπετάνιου». Κι ο γιατρός τούς είχε πει να τον προσέχουν μη χειροτερέψει. Πώς λοιπόν να τον αφήσουν να πάει μονάχος στη Θεσσαλονίκη; Θα ήταν δύσκολο, άλλωστε, και για τη θεία Μάρθα να τον έχει έννοια κι αυτόν, με τα τρία εφτάχρονα θηρία της, δουλειά και βάρδιες στο νοσοκομείο. Από την άλλη, να πάνε οικογενειακώς δεν ήταν εύκολο. Στο τυπογραφείο είχαν πολλή δουλειά κείνη την εποχή, άσε τα έξοδα με τέτοια κρίση οικονομική – ξενοδοχείο τρεις μέρες το λιγότερο, βενζίνη, διόδια...

Έδειξε να τα κατάλαβε αυτά ο παππούς. Βούρκωσε, αλλά δεν ξαναμίλησε για Θεσσαλονίκη κι έδειχνε ήρεμος. Δεν έβγαινε όμως και πολύ απ' τον «ξενώνα», ούτε απ' το σπίτι. Πήγαινε μόνο κάθε μέρα ως το περίπτερο να πάρει την εφημερίδα του, διάβαζε λίγο στο σαλόνι, έπινε το καφεδάκι του αμίλητος, έπαιρνε τη θεία Μάρθα στο τηλέφωνο να μάθει πώς τα πάει η γιαγιά, έπαιρνε και την ίδια στο νοσοκομείο «για ν' ακούσει τη φωνή της», έκανε ακόμα μερικά τηλεφωνήματα σε φίλους κι επέστρεφε στον «ξενώνα». Άνοιγε ένα τετράδιο χοντρό με καφετί εξώφυλλο κι έγραφε με τις ώρες!

«Μα κάνει να κουράζει τόσο πολύ τα μάτια του;» ανησύχησε μια μέρα η μαμά.

Δεν είχε άδικο, το ίδιο είχε σκεφτεί κι ο Φάνης. Γιατί ο λόγος που πέρσι δεν του ανανέωσαν την άδεια οδήγησης ήταν η κάπως μειωμένη του όραση.

«Άστε τον να γράφει, αφού φοράει τα σωστά γυαλιά, καλό τού κάνει!» απάντησε ο μπαμπάς. «Μεράκι του το γράψιμο από μικρός, το έλεγε πάντα. Σκέτη μανία! Πού να βλέπατε τα γράμματα τα μακροσκελή που μας έστελνε όταν ήμουν παιδί, τότε που ταξίδευε...»

«Γράμματα;» απόρησε ο Φάνης.

«Γράμματα βέβαια, τι άλλο; Επιστολές μέσα σε φάκελο, που τις ταχυδρομούσε όποτε έφτανε σε λιμάνι. Μιλάμε για τη δεκαετία του 1970 και τις αρχές του 1980! Κινητά δεν υπήρχαν ούτε διαδίκτυο. Το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο ανύπαρκτο».

Ανύπαρκτο; αναλογίστηκε με φρίκη ο Φάνης. Για φαντάσου! Και πώς...

«Άλλο μέσο επικοινωνίας με τους ναυτικούς λοιπόν δεν είχε πέρα από τον ασύρματο» συνέχισε ο πατέρας του. «Μας έπαιρνε στο τηλέφωνο από κει ο ασυρματιστής αραιά και πού, να μας συνδέσει και να μιλήσουμε στον άνθρωπό μας το πολύ πέντε λεπτά κάθε φορά. Να λέει μια φράση ο ένας και να διακόπτει για να μιλήσει ο άλλος. “Γεια σου, μπαμπά, τι κάνεις; Όβερ”. “Καλά! Εσείς τι γίνεστε; Πώς πάει το σχολείο; Όβερ”. “Καλά, πήραμε καλούς βαθμούς. Πότε θα γυρίσεις, μπαμπά; Όβερ”. “Δεν ξέρω ακόμα, θα σας γράψω. Όβερ” – τέτοια κουβέντα! Κι αυτά, βέβαια, πριν από το κακό που ήρθε ύστερα, πριν από τα μαύρα χρόνια που ακολούθη-

σαν και δεν είχαμε ούτε σύντομη κουβέντα από τον ασύρματο, ούτε γράμματα πολυσέλιδα, ούτε τίποτα. Ας γράφει λοιπόν τώρα, μια που τον ευχαριστεί!»

Σωστό! Καλά τα έλεγε ο μπαμπάς.

* * *

Απόψε όμως, που είχαν πάει στο θέατρο οι γονείς του Φάνη, το γράψιμο το είχε αφήσει ο παππούς. Οι δυο τους είχαν πάρει θέση στο σαλόνι απ' τις οκτώ: Στη μεγάλη πολυθρόνα όπως πάντα ο Φάνης, όταν έλειπε ο μπαμπάς. Στον καναπέ, που μόλις τον χωρούσε, ως συνήθως ο παππούς, τις φορές τις λίγες που αποφάσιζε να δει μαζί του τηλεόραση. Ένα ντοκιμαντέρ ιστορικό ήθελε, λέει, να δουν απόψε για την Τραπεζούντα και τα «πάτρια εδάφη», όπως έλεγε συνήθως τη Μικρά Ασία. «Θαυμάσιο διάβασα πως είναι, αξίζει να το δούμε» είπε, το ίδιο είχε γράψει σ' ένα μήνυμα νωρίτερα κι η Άννα, που το είχε ξαναδεί και βεβαίωνε πως ήταν καταπληκτικό.

Στο πρώτο διαφημιστικό διάλειμμα –το θυμόταν τώρα ο Φάνης– είχε ακούσει τον παππού να λέει:

«Την Τραπεζούντα δεν τη γνώρισα, τη Μακεδονία ένιωσα για πατρίδα μου... Όλα τα έχω γράψει, όλα!».

Έπειτα, στο δεύτερο διάλειμμα, γύρισε και του είπε ξαφνικά:

«Όταν φύγω, Φάνη μου, μην τα πετάξετε αυτά που γράφω! Να τα διαβάσεις! Πολλά θα μάθεις που πρέπει πια να ξέρεις, θα καταλάβεις έτσι κι όσα θ' ακολουθήσουν. Σαν μυθιστόρημα θα σου φανούν κι ας είναι αλή-

θεια. Για σένα τα 'χω γράψει, σου το είχα κάποτε υποσχεθεί. Να τα δώσεις όμως και στα ξαδερφάκια σου όταν μεγαλώσουν. Το υπόσχεσαι;».

Έγνεψε «ναι» ο Φάνης κι άπλωσε το χέρι του στο κινητό που ειδοποιούσε πάλι για μηνύματα.

Σ' όλες τις επόμενες διαφημιστικές διακοπές όλο και κάτι έλεγε ο «καπετάνιος» – ονόματα, τοποθεσίες, ημερομηνίες... Καιρό είχε να μιλήσει τόσο, αλλά ο Φάνης πάλι δεν πολυπρόσεχε, τα μηνύματα στο κινητό πηγαίνονόρχονταν αράδα. Άσε που κάποια στιγμή πήγε στην κουζίνα να ζεστάνει λίγο γάλα και να ετοιμάσει για τους δυο τους τoστ με φέτες γαλοπούλας και τυρί, όπως του είχε πει η μητέρα του, κι ο παππούς συνέχιζε να του μιλάει νομίζοντας ότι ο Φάνης τον ακούει. Μια φράση μόνο γύριζε τώρα στο μυαλό του πάλι και πάλι απ' όσα είχε πει ο «καπετάνιος». Εκείνο το «όταν φύγω...». Δηλαδή; Άμα γίνει η γιαγιά καλά και γυρίσει σπίτι του; Ή...

Όχι, όχι, εκείνο που του πέρασε από τον νου το έδιωξε αμέσως. Μπορεί να εξαφανίστηκε απόψε ο παππούς, σίγουρα όμως ζούσε! Άδικα ανησύχησε τόσο πολύ ο μπαμπάς. Κάπου θα είχε πάει για κάποιο λόγο δικό του ή μόνο για να ξεσκάσει, μια που αισθανόταν καλύτερα. Και –δεν μπορεί!– σύντομα θα γύριζε, θα τον έβρισκαν. Εδώ δε χάθηκε τότε, «τα μαύρα χρόνια», όπως τα έλεγε ο μπαμπάς, όταν ξέμεινε αναπάντεχα σε λιμάνι ξένο και ταλαιπωρήθηκε, περιπλανήθηκε πολύ καιρό σε τόπους αφιλόξενους. Θα χανόταν τώρα εδώ στη γειτονιά;

2

Όταν άκουγε ο Φάνης κάποιον μεγάλο να λέει τη λέξη «αϋπνία», του ερχόταν να γελάσει. Άκου αϋπνία! Να μην μπορεί, λέει, κανείς να κοιμηθεί! Σ' εκείνον δεν είχε συμβεί ποτέ κάτι παρόμοιο. Τα μάτια του έκλειναν αμέσως μόλις ξάπλωνε το βράδυ.

«Επόμενο με τα τρεχάματά σου όλη μέρα» έλεγε η μητέρα του. Και κυρίως εννοούσε όσα έκανε η αφεντιά του πέρα απ' το σχολείο: μπάσκετ, τάε κβον ντο, γερμανικά, εκτός από τα αγγλικά του γυμνασίου, πρόσφατα και κιθάρα, που άρεσε στην Άννα σχεδόν το ίδιο με τη λύρα την ποντιακή που έκανε κείνη – μαζί πήγαιναν στο ωδείο της γειτονιάς.

Απόψε όμως κατάλαβε καλά ο Φάνης τι σημαίνει να μένεις ξάγρυπνος παρά τη θέλησή σου.

Είχε ακούσει την εξώπορτα κάποια στιγμή ν' ανοίγει και να ξανακλείνει, έτσι που είχε πέσει στο κρεβάτι μπρούμυτα. Πετάχτηκε με λαχτάρα... Λες; Λες να ήταν ο παλπούς; Βγήκε από το δωμάτιο ξυπόλυτος.

«Πήγαινε να κοιμηθείς εσύ! Δεν έχει νόημα να περιμένουμε όλοι» φώναξε η μάνα του μόλις τον είδε. «Ο πατέρας σου πήγε στο αστυνομικό τμήμα να δώσει μια φωτογραφία και κάτι άλλα στοιχεία που του ζήτησαν. Θα κάνουν ό,τι πρέπει κι ελπίζουν να τον βρουν σύντομα τον παππού. Ηρέμησε λοιπόν και πήγαινε για ύπνο! Δε βοηθάει σε τίποτα να μένεις ξάγρυπνος κι εσύ. Έχεις διαβάσματα πάλι αύριο, μην το ξεχνάς!»

Έδειχνε ακόμα να του είναι θυμωμένη που δεν την άκουσε προηγουμένως, όταν βγήκε τρέχοντας να φτάσει τον πατέρα του. Καλά λοιπόν, θα γύριζε στην κάμαρά του, άλλες φωνές δεν είχε όρεξη ν' ακούσει.

* * *

Γδύθηκε βαριεστημένα, φόρεσε πιτζάμες, πήγε στο λουτρό, έπλυνε τα δόντια του... Ξάπλωσε πάλι και προσπάθησε να χαλαρώσει. Μια κουβέντα με την Άννα ίσως τον ηρεμούσε λίγο, εκείνη πάντα αντιμετώπιζε με ψυχραιμία τα δύσκολα. Τέτοια ώρα όμως... Ούτε λόγος! Μόνος του έπρεπε τώρα να τα καταφέρει. Πίεσε λοιπόν τον εαυτό του να διώξει οριστικά όποια σκέψη θλιβερή περνούσε από το μυαλό του. Να πιστέψει πως όπου να 'ναι θα γυρίσει ο παππούς απ' αυτή τη βραδινή του βόλτα που σοφίστηκε να κάνει ξαφνικά.

Τίποτα! Η ώρα περνούσε, τα μάτια του έμεναν ορθάνοιχτα. Κανένα σημάδι ο «καπετάνιος».

«Καπετάνιος»... Του παππού δεν του άρεσε που τον έλεγαν έτσι όλοι στην οικογένεια.

«Αφού δεν έγινα ποτέ μου καπετάνιος, θερμαστής ξεκίνησα κι έμεινα θερμαστής, ποιος ο λόγος γι' αυτό το παρατσούκλι το... τιμητικό;» διαμαρτυρόταν.

Τον κοιτούσε τότε με λατρεία η γιαγιά και του απαντούσε:

«Γιατί ήσουν και θα είσαι πάντα ο δικός μας καπετάνιος, ο καρaboκύρης της ζωής μας. Να ο λόγος!».

«Μόνο που κόντεψα να τη ρίξω κατευθείαν στα βράχια τη ζωή σας, τέτοιος καπετάνιος φοβερός!» κουνούσε το κεφάλι του εκείνος.

Μέσες άκρες ήξερε ο Φάνης τι εννοούσε ο παππούς. Μιλούσε για τα «μαύρα χρόνια», τότε που –όπως του είχε πει κάποτε ο μπαμπάς– τον είχαν χάσει για μια δεκαετία σχεδόν και τον θεωρούσαν πότε αγνοούμενο και πότε πεθαμένο. Μόνο που ο Φάνης ήταν πολύ μικρός όταν το άκουσε αυτό, πρώτη δημοτικού πρέπει να πήγαινε, οι τόποι που ανέφερε ο μπαμπάς τού ήταν άγνωστοι κι όλα είχαν γίνει ένα κουβάρι μέσα στο μυαλό του.

«Άσε, θα σου τα πω καλύτερα εγώ άμα μεγαλώσεις» του είχε πει ο «καπετάνιος», όταν μια μέρα τού παραπονέθηκε ο Φάνης πως δεν είχε καλοκαταλάβει τι ακριβώς του είχε συμβεί τα χρόνια εκείνα. «Έχω σκοπό να σου τα γράψω κάποτε όλα και με λεπτομέρειες. Θα τα καταλάβεις τότε, μην ανησυχείς! Σου το υπόσχομαι!» του είπε.

Δεν τον ένοιαζε τον Φάνη να διαβάσει λεπτομέρειες για τ' άσχημα εκείνα χρόνια. Δεν του πολυάρεσαν οι ιστορίες οι θλιβερές. Προτιμούσε να μιλάει ο παππούς

για όσα τον ευχαριστούσαν τώρα που δεν πήγαινε ταξίδια πια κι ήταν πάντα σπίτι του με τη γιαγιά, λίγο πιο κάτω απ' το δικό τους. Του έφτανε που οι γονείς του τον άφηναν εκεί από μικρό, όποτε είχαν δουλειές, να κοιμάται κιόλας κάποια βράδια, Παρασκευές ή Σάββατα που έβγαιναν έξω.

Έπαιζαν τότε οι δυο τους με τον «καπετάνιο» ή και με τη γιαγιά καμιά φορά πότε τόμπολα, πότε φιδάκι, πότε ντόμινο, «κρεμάλα» ή τελίτσες. Ως και τάβλι τού είχε μάθει ο παππούς και σκάκι... Άσε που έπαιζαν κρυφτό μέσα στο σπίτι κι ο Φάνης τον ξετρούπωνε αμέσως, έτσι μεγάλοκορμος που ήταν! Του έλεγε κι αστεία και ξεκαρδίζονταν στα γέλια, του διάβαζε παραμύθια, του έλεγε ιστορίες παράξενες, φανταστικές και περνούσαν τέλεια. Αρκεί να μην ήταν τρίτη Παρασκευή κάθε μηνός. Τότε ο Φάνης έπαιζε ή έβλεπε τηλεόραση μόνο με τη γιαγιά. Ο παππούς έλειπε, πήγαινε στον Σύλλογο –έτσι, «Σύλλογο» σκέτα τον έλεγε– να συναντήσει τους συμπατριώτες του. Και μιλούσαν, λέει, εκεί, τραγουδούσαν τα τραγούδια της χαμένης τους πατρίδας, χόρευαν παραδοσιακούς χορούς δικούς τους... Πρώτος και καλύτερος εκείνος!

Είχε προσπαθήσει ο παππούς κάποιες φορές να μάθει και στον Φάνη να χορεύει, μα τα «μαθήματα» δεν κράτησαν πολύ. Δεν του άρεσαν και τόσο οι παραδοσιακοί χοροί του Φάνη όπως άρεσαν στην Άννα. Προτιμούσε την κιθάρα και το τάε κβον ντο.

«Θα σε πάρω στον Σύλλογο μαζί μου ένα βράδυ, να

δεις από κοντά τους θαυμάσιους χορευτές μας και τότε σίγουρα θα σου ανοίξει η όρεξη κι εσένα να μάθεις να χορεύεις όπως οι πρόγονοί σου!» είπε μια Παρασκευή βράδυ ο παππούς προτού να φύγει. «Κρίμα που ήσουν μόλις δυο χρονών τον Αύγουστο του 2004, που έγιναν οι Ολυμπιακοί Αγώνες στην Αθήνα, και δεν καταλάβαινες πολλά! Εκεί να έβλεπες πόσο υπέροχα χόρεψαν οι δικοί μας στην τελετή της έναρξης – κι εγώ μαζί τους, βέβαια, με μαύρη στολή αυθεντική όπως όλοι. Νεότερος δέκα χρόνια τότε βέβαια και τα κατάφερα πολύ καλά. Σείστηκε το Στάδιο από το χειροκρότημα!»

Το ίδιο είχε ακούσει κι από την Άννα πέρσι το καλοκαίρι, που είχε δει την τελετή της έναρξης σε βίντεο.

«Σπουδαίοι χορευτές οι Πόντιοι!» είχε ενθουσιαστεί. «Σαν να βλέπεις μαύρους πελαργούς που ετοιμάζουν τα φτερά τους να πετάξουν!»

«Μα υπάρχουν μαύροι πελαργοί;» είχε απορήσει ο Φάνης.

«Ε, μη που πεις πως δεν το ξέρεις!» έκανε κείνη. «Κρίμα, καημένη, κι έχεις και παπού από τη βόρεια Ελλάδα... Στον κάμπο των Σερρών, έχω διαβάσει, έρχονται πολλοί από την Αφρική τα καλοκαίρια. Λοιπόν, εγώ θέλω πολύ να πάω στον Σύλλογο με τον παπού σου μια Παρασκευή, να δω τους Πόντιους να χορεύουν! Θα τον παρακαλέσεις να με πάρει;»

Δεν είχε αντίρρηση να το φροντίσει αυτό ο Φάνης. Μόνο που από τούτο το φθινόπωρο, μόλις άρχισε να μην αισθάνεται καλά η γιαγιά, σταμάτησε ο «καπετάνιος»

να πηγαίνει για κουβεντούλα και χορό στον Σύλλογο. Ήθελε να μένει διαρκώς μαζί της. Δεν είχε και το κέφι άλλωστε, όπως έλεγε. Προτιμούσε να είναι δίπλα της να τη φροντίζει και να γράφει.

Ούτε κι ο Φάνης πήγαινε πια στο σπίτι τους να κοιμηθεί, όταν έβγαιναν τα βράδια οι γονείς του. Παιδί της πρώτης γυμνασίου, ολόκληρος άντρας πια – είχε περάσει στο μπόι τον πατέρα του, κόντευε τώρα να περάσει και τον «καπετάνιο»–, ήξερε και τάε κβον ντο, τι είχε να φοβηθεί λοιπόν και από ποιον; Έμενε λοιπόν στο σπίτι μόνος του και διάβαζε. Τα μαθήματα τώρα ήταν πολλά και τα εξωσχολικά τού έτρωγαν σχεδόν όλα του τ' απογεύματα.

Να όμως τώρα, που η γιαγιά βρισκόταν στο νοσοκομείο της Θεσσαλονίκης, περνούσαν πάλι κάποια βράδια οι δυο τους. Μόνο που δεν έπαιζαν όπως παλιά. Ούτε γελούσαν. Ο παππούς έμενε τις περισσότερες φορές κλεισμένος στον «ξενώνα». Ή, όποτε ένιωθε καλύτερα, ερχόταν στο σαλόνι να δει για λίγο τηλεόραση. Για παιχνίδι βέβαια ούτε λόγος. Όταν τελείωνε η εκπομπή που έδειχνε να τον ενδιαφέρει, γυρνούσε πάλι στο δωμάτιό του και συνέχιζε το γράψιμο. Ή, αν ήταν περασμένη η ώρα, έπεφτε να κοιμηθεί, όπως φαντάστηκε ο Φάνης ότι έκανε κι απόψε. Νυσταγμένος τού είχε φανεί κάποια στιγμή. Άλλωστε, πώς το είχε πει εκείνο στη διακοπή για διαφημίσεις; «Όλα τα έχω γράψει, όλα!» Δες και είχε τελειώσει πια τα όσα ήθελε να βάλει στο χαρτί.

Έπειτα – τι είχε πει έπειτα; Α, ναι! «...όταν φύγω να

τα διαβάσεις, πολλά θα μάθεις που πρέπει πια να ξέρεις, θα καταλάβεις έτσι κι όσα θ' ακολουθήσουν».

Όσα θ' ακολουθήσουν;

Δηλαδή;

Αυτό ήταν! Πώς και δεν το σκέφτηκε νωρίτερα; Ξεκάθαρο του φαινόταν τώρα. Θα πήγαινε λοιπόν αμέσως στον «ξενώνα» να βρει το καφετί τετράδιο. Ήταν η μόνη ελπίδα. Μπορεί να είχε εκεί γραμμένο κάτι που να φώτιζε το μυστήριο για το πού και για ποιο λόγο είχε πάει νυχτιάτικα χωρίς να πει κουβέντα, χωρίς ν' αφήσει ένα σημείωμα, κάποιο σημάδι, κάτι τέλος πάντων, κάτι... Μόνο το μεγάλο καφετί τετράδιο!

* * *

Άνοιξε την πόρτα του δωματίου του με προσοχή, μην τρίξει το χερούλι, κοίταξε έξω... Ησυχία. Σκοτάδι στο σαλόνι, στον διάδρομο μόνο το πράσινο φωτάκι που άφηναν τη νύχτα αναμμένο και μια χαραμάδα φως κάτω από την πόρτα, στο δωμάτιο των γονιών του. Σίγουρα είχε γυρίσει ο μπαμπάς, είχε ξαπλώσει κι είχε τη λάμπα στο κομοδίνο του αναμμένη περιμένοντας κανένα νέο.

Βγήκε ξυπόλυτος ακροπατώντας, έφτασε στον «ξενώνα», άνοιξε σιγά σιγά την πόρτα... Αριστερά υπήρχε διακόπτης, το ήξερε. Ψηλάφησε τον τοίχο, τον βρήκε, άνοιξε το φως και ξανάκλεισε την πόρτα προσεκτικά. Πλησίασε στο γραφειάκι δίπλα στο κρεβάτι, έριξε τριγύρω μια ματιά...

Το δωμάτιο τακτοποιημένο όπως πάντα. Το κρεβάτι

άθικτο, μόνο άτσαλα ριγμένο εκεί το σακάκι-ρόμπα που φορούσε πάντα ο παππούς μέσα στο σπίτι. Οι παντόφλες του στην άκρη και η ντουλάπα του μισάνοιχτη. Πάνω στο γραφειάκι ένα ημερολόγιο επιτραπέζιο ήταν ανοιχτό στη σωστή σελίδα, Παρασκευή, 15 Μαΐου 2015, καμιά σημείωση όμως από κάτω. Πιο κει, σ' ένα μακρόστενο δισκάκι, δυο τρεις μαρκαδόροι, συνδετήρες, δύο μολύβια, μια γόμα. Στη γωνία η φωτογραφία της γιαγιάς, πιο πέρα μερικά βιβλία, η πρωινή εφημερίδα... Το μεγάλο καφετί τετράδιο πουθενά! Σε συρτάρι να το είχε βάλει; Σε ποιο απ' τα τρία;

Τα έψαξε όλα. Λίγα πράγματα μέσα. Λογής μικροαντικείμενα, αποκόμματα από παλιές εφημερίδες, αποδείξεις, χαρτομάντιλα, ένα μικρό ευρετήριο τηλεφώνου... Το τετράδιο σε κανένα!

Στην ντουλάπα μήπως;

Έψαξε και σ' αυτήν. Σαν να έλειπαν ρούχα, κάπως άδεια έδειχνε. Μια φορά που έτυχε να την ανοίξει για να κρεμάσει δυο πουκάμισα που είχε σιδερώσει η μητέρα του, έδειχνε πιο γεμάτη. Μάλλον λάθος θα 'κανε. Το τετράδιο πάντως δεν ήταν ούτε κει.

Άρχισε ν' απελπίζεται. Τι στο καλό; Μαζί του το είχε πάρει;

Και τότε πρόσεξε το μαξιλάρι στο κρεβάτι. Λίγο στραβά βλαμμένο, κάτι σαν να φούσκωνε από κάτω...

Επιτέλους! Το βρήκε! Μπορεί τώρα να μάθαινε κάποιιο μυστικό που ίσως έλυνε το μυστήριο.

Πήγε με φούρια να τ' ανοίξει, αλλά το μετάνιωσε. Όχι

εδώ! Αν ξυπνούσε η μάνα ή ο πατέρας του και τον έβρισκαν εδώ, στο δωμάτιο του παππού, δυο πράγματα θα συνέβαιναν: Ή θ' άκουγε καμιά κατσάδα πάλι που δεν κοιμάται τέτοια ώρα και σκαλίζει ξένα πράγματα ή, αν δε θύμωναν κι έβρισκαν σωστή τη σκέψη να ψάξει στο τετράδιο για κάποια πιθανή πληροφορία, μπορεί να ήθελαν να ρίξουν εκείνοι πρώτα μια ματιά. Ο παππούς, ωστόσο, το είχε πει ένα σωρό φορές: Για κείνον τα έγγραφε όλα. Άρα...

Άρα, το έβαλε κάτω από τη μασχάλη, έκλεισε το φως, βγήκε με προσοχή ακροπατώντας και μπήκε αμέσως στο δωμάτιό του. Βρήκε τον φακό που είχε σ' ένα συρτάρι, χώθηκε στο κρεβάτι αγκαλιά με το τετράδιο, κουκουλώθηκε, άναψε τον φακό κάτω από τα σκεπάσματα και το άνοιξε.

* * *

Είχε σκοπό να ρίξει μόνο μια ματιά – όλα όσα έγγραφε ο παππούς δε θα προλάβαινε να τα διαβάσει. Θα κοίταζε στα γρήγορα μήπως είχε υπογραμμίσει κάτι, μήπως είχε αφήσει μέσα κάποιο σημείωμα...

Όχι, σημείωμα δεν υπήρχε πουθενά. Και στην πρώτη άσπρη σελίδα υπήρχε μόνο μια αφιέρωση: «Στον Φάνη, που θα το διαβάσει πρώτος».

Ξεφύλλισε λίγο περισσότερο... Εντύπωση του έκαναν τα καθαρά, ωραία γράμματα του «καπετάνιου», οι αραιές ευκολοδιάβαστες αράδες, τα καλοζυγισμένα περιθώρια... Ούτε σε υπολογιστή να τα είχε γράψει!

«Μαθαίναμε στα χρόνια μου να γράφουμε σωστά και καθαρά με το ένα χέρι» είχε πει ένα βράδυ στον μπαμπά, όταν του πρότεινε να του αγοράσει ένα λάπτοπ, για να γράφει ευκολότερα, κι εκείνος ούτε να το ακούσει! «Μετα δύο χέρια ούτε έμαθα, ούτε ποτέ θα καταφέρω εγώ να γράψω, τι να το κάνω αυτό το μαραφέτι;» του είπε. «Τα γραφτά μου άλλωστε, όπως θα θυμάσαι από τα γράμματα που έστελνα, είναι πολύ ευανάγνωστα. Το λάπτοπ δεν το χρειάζομαι!»

Μάλλον δίκιο είχε, σκέφτηκε με χαμόγελο τώρα ο Φάνης. Τέτοιο γραφτό δεν είχε ξαναδεί! Θα διάβαζε λοιπόν δυο τρεις σελίδες για να το χαρεί. Έτσι κι αλλιώς ύπνο δεν είχε, να κοιμηθεί αδύνατον.

Και τότε –να πάρει η ευχή!– του έσβησε ο φακός. Τι εκνευριστικά που είναι ώρες ώρες τούτα τ' αντικείμενα! Βρήκε την ώρα η μπαταρία ν' αδειάσει!

Ξεκουκουλώθηκε, άναψε τη λάμπα που είχε στο κομοδίνο, ανακάθισε στο κρεβάτι, ξανάνοιξε το τετράδιο και πήγε πάλι στην αρχή.

Κάτι για τη θάλασσα έλεγε. Έγραφε...

3

Η θάλασσα χορεύει, έτσι έλεγα πάντα από παιδί. Παράξενο θα σου φανεί και δίκιο θα 'χεις, Φάνη μου! Το αντίθετο πιστεύει ο πολύς ο κόσμος. Τα πλεούμενα, μικρά ή μεγάλα, λέει συνήθως πως χορεύουνε στις θάλασσας τα κύματα. Όμως εγώ, καθώς τη νιώθω πλάσμα ζωντανό απ' τα μικράτα μου, από την πρώτη μέρα που την είδα να σειέται και να στραφταλίζει κατά τον νοτιά, κάμποσο δρόμο παρακάτω απ' το χωριό μου, λέω πως εκείνη είναι που χορεύει όποτε θέλει κι όχι τα πλεούμενα! Άλλοτε ο χορός της είναι αργός κι εκείνη, καταγάλανη, θαρρείς και θέλει να σε ηρεμήσει, να σου πει πως όλα τελικά θα βρουν τον δρόμο τους. Γαλαξοπράσινη άλλοτε και ο χορός της ζωηρός, να νιώθεις πως σε ξεσηκώνει, σε γεμίζει κέφι και χαρά για τη ζωή. Γκρίζο το χρώμα της άλλες φορές, άγριος ο χορός της. Δείχνει οργή, σαν κάτι τρομερό να γίνεται στη γη, που εσύ δεν το 'μαθες ακόμα, ενώ εκείνη το γνωρίζει, έτσι που

απλώνεται στους πέντε ωκεανούς και βρέχει εφτά ηπείρους.

Γαλαξοπράσινη και ο χορός της ζωηρός τη μέρα που –άντρα πια εικοσάχρονο– με υποδέχτηκε πρώτη φορά ως μόνιμο εργάτη της. Και με ξεσήκωσε από χαρά η ζωηρόδα της, έπειτα από τις μύριες λύπες που είχα δοκιμάσει. Είχα πάρει, βλέπεις, τότε την απόφαση ότι μαζί της θα περάσω την υπόλοιπη ζωή μου. Τα βάσανα με είχαν γονατίσει, μα ήμουν όρθιος πάλι, ένιωθα αισιόδοξος για μια καινούρια αρχή κι ίσως αυτός να ήταν ο λόγος της χαράς μου. Ίσως πάλι να χαιρόμουν επειδή ο χορός της μου έφερε πρώτη φορά στον νου χωρίς καθόλου τύψεις εκείνη που εγκατέλειπα: Την άλλη, τη δική μου «θάλασσα» την πράσινη, τον κάμπο όπου γεννήθηκα.

Έτσι, όλο ζωή κυμάτιζε κι η «θάλασσα» εκείνη σαν έπιανε αεράκι. Την αγαπούσα μ' όλη μου την καρδιά, μα δε στάθηκε καλή μαζί μου. Πώς να μη χαιρόμαι λοιπόν τη μέρα που την άφηνα οριστικά; Θα τη θυμόμουν πάντα, μα πίσω δε θα γύριζα. Κοντά της, τα όνειρα για ό,τι λαχταρούσα από μικρός –φιλόλογος να γίνω, να διδάσκω την ημέρα και να γράφω ιστορίες τη νύχτα– υποχρεώθηκα να τα ξεγράψω.

Αναρωτιέσαι τώρα δίχως άλλο πώς και γιατί έσβησε τ' όνειρό μου. Αχ, Φάνη μου! Η Παιδεία δεν ήταν τότε δωρεάν. Χρήματα πολλά χρειάζονταν στα χρόνια μου οι σπουδές. Και οι πρόσφυγες γονείς μου πού να τα 'βρουν; Παιδιά είχαν έρθει από τον Πόντο, με τη Μικρασιατική

Καταστροφή του 1922. Ένα μικρό κομμάτι γης στον κάμπο των Σερρών είχε παραχωρήσει στους γονείς τους η νέα, η ελληνική πατρίδα, κι αγρότες έγιναν. Εκεί γνωρίστηκαν, εκεί παντρεύτηκαν, τη γη έμαθαν να δουλεύουν και δεν την εγκατέλειψαν ποτέ, ούτε η φτώχεια εκείνους.

Πάλεψαν στα χρόνια του πολέμου που ξέσπασε 28 Οκτωβρίου του '40 – χρονιάρικο μωρό εγώ τότε. Κινδύνεψαν και πείνασαν μετά, όταν οι αδίστακτοι κατακτητές σκότωναν αλύπητα και άρπαζαν κάθε τόσο τις σοδειές τους. Μονάχα εμένα φρόντιζαν να ταΐζουν με ό,τι έβρισκαν. Και τα κατάφεραν στο τέλος. Επέζησα κι εγώ κι εκείνοι. Άλλο παιδί, ωστόσο, δεν απόκτησαν. Δύσκολα, βλέπεις, τα χρόνια τα μεταπολεμικά. Σαν να μην έφτανε η Κατοχή, ρήμαξε την Ελλάδα κι ο Εμφύλιος – τι να σ' τα λέω τώρα, σίγουρα θα τα έχεις μάθει στο σχολείο. Πότε πλημμύρες έπειτα στον κάμπο, πότε κακή σοδειά...

Έβγαλα το γυμνάσιο το 1957 και οι ελπίδες μου για το πανεπιστήμιο δεν είχαν σβήσει. Έπεισα τον πατέρα μου να δώσω εξετάσεις τον Σεπτέμβρη – φθινόπωρο τις δίναμε στην εποχή μου – χωρίς να πάω σε φροντιστήριο το καλοκαίρι σαν τους συμμαθητές μου. Τέτοια πολυτέλεια δεν ήταν για την τσέπη του πατέρα μου, ιδίως τη χρονιά εκείνη. Έδινε και την τελευταία του δεκάρα στους γιατρούς, να σώσει τη μητέρα μου που είχε από καιρό αρρωστήσει.

Μελετούσα μόνος μου λοιπόν όσο μπορούσα – ιστορία, αρχαία, λατινικά, γραμματική – μα δεν ήταν αρκετές οι ώρες. Έπρεπε να βοηθάω στις αγροτικές δουλειές, να 'χω κι εγώ τη μάνα μου έγνοια...

Τη χάσαμε, παρ' όλες τις προσπάθειες, τον Σεπτέμβρη κείνης της χρονιάς, τις μέρες που εγώ έγραφα εξετάσεις. Κι όπως καταλαβαίνεις, τ' όνομά μου δεν το βρήκα στους «επιτυχόντες»

Δεν έδωσε πεντάρα ο πατέρας μου για την αποτυχία αυτή – αγρότης ήθελε να γίνω. Ο μόνος που στενοχωρήθηκε ήταν ο αδελφοποιτός μου, ο συμμαθητής μου ο Πέτρος Δίγκος. Παιδί προσφύγων και του λόγου του, από τη Μικρασία, μα γεννημένος στη Νέα Αμφίπολη όπως κι εγώ. Μαζί πηγαίναμε κάθε πρωί με το λεωφορείο στο Γυμνάσιο Σερρών – χωριό τότε η Αμφίπολη, γυμνάσιο δεν είχε. Κι όπως ήμασταν μοναχοπαίδια και οι δυο, μοιάζαμε κιόλας και στο μπόι και στα χρώματα, είπαμε να γίνουμε αδέρφια με τη θέλησή μας. «Δίδυμοι» αποφασίσαμε πως είμαστε, αφού ήμασταν γεννημένοι και οι δυο τον ίδιο χρόνο και τον ίδιο μήνα, Σεπτέμβρη του 1939.

Ο Πέτρος πέτυχε στη Γεωπονική εκείνο τον Σεπτέμβρη, μα δε χαιρόταν διόλου. Αστροφυσικός ονειρευόταν να σπονδάσει, ο πατέρας του, ωστόσο, τον ήθελε γεωπόνο στα χωράφια του.

«Κρίμα!» μουρμούριζε μες στο λεωφορείο, καθώς γυρίζαμε οι δυο μας στο χωριό, τη μέρα που είχαν βγει τ' αποτελέσματα. «Πέτυχα εγώ στη Γεωπονική που δεν το ήθελα κι απέτυχες εσύ εκεί που ήθελες...»

Δε μίλησα. Τι να του πω; Κάποτε λέγαμε κι οι δυο πως έτσι και δεν καταφέρουμε να γίνουμε κείνο που ονειρευόμασταν, σε πλοίο θα μπαρκάραμε μαζί, για να γνωρίσου-

με τον κόσμο! Τώρα σύντομα οι δρόμοι μας θα χωρίζαν. Ο Πέτρος στη Θεσσαλονίκη φοιτητής, εγώ με τον πατέρα μου στο κτήμα....

«Άκου!» μου λέει σε μια στιγμή. «Μη σε νοιάζει η αποτυχία, μην το βάλεις κάτω! Βόηθα φέτος τον πατέρα σου στο κτήμα, να διαβάξεις όμως πάλι κάθε βράδυ. Αν η σοδειά είναι καλή –πού ξέρεις; – ίσως δεχτεί να ξαναδώσεις εξετάσεις την επόμενη χρονιά. Ξέρω ανθρώπους που προσπάθησαν και δυο και τρεις φορές ως να τα καταφέρουν. Ποτέ δεν είν' αργά, αυτό να 'χεις στον νου σου πάντα!»

Δίκιο είχε. Έτσι θα έκανα. Τι 'χα να χάσω άλλωστε; Τον επόμενο Σεπτέμβρη, ωστόσο, δεν έδωσα εξετάσεις, δεν ένοιωθα καλά προετοιμασμένος. Η δουλειά πολλή στο κτήμα, οι ώρες της μελέτης λίγες. Με φόβισε η αποτυχία, μα δεν απελπίστηκα. «Ποτέ δεν είν' αργά», έτσι δεν είχε πει ο Πέτρος; Θα προσπαθούσα πάλι την επόμενη χρονιά.

Όταν σε βάλει στο σημάδι η μοίρα όμως, άδικα σχεδιάζεις. Δεν είχα υπολογίσει τον στρατό. Έπρεπε να παρουσιαστώ τις μέρες που ήτανε να ξαναδώσω εξετάσεις – αναβολή αδύνατον! Κατατάχτηκα λοιπόν κι οπλίστηκα με υπομονή για σχεδόν δυο χρόνια ακόμα. Πριν περάσει εξάμηνο, τα δύο χρόνια έγιναν εννέα μήνες. Δεν ήταν για να το χαρείς – αντίθετα! Την άνοιξη έσβησε ο πατέρας μου από καρδιά. Έγινα ξαφνικά μοναχογιός «πατρός αποθανόντος» – αυτός ήταν ο λόγος που μειώθηκε η θητεία μου.

Ποιο πανεπιστήμιο τώρα; Και ποιο κτήμα; Μόνος μου δύσκολο να τα βγάλω πέρα. Την προηγούμενη χρονιά

είχε θυμώσει πάλι ο Στρυνμόνας, η σοδειά μας χάθηκε κι είχαμε χρέη αρκετά. Η μόνη λύση που μ' απόμεινε ήταν η θάλασσα, όπως το σχεδιάζαμε κάποτε με τον Πέτρο. Δε θα 'μασταν βέβαια μαζί, μα εκεί αποφάσισα πως ήταν το δικό μου μέλλον. Και τ' όνειρο το νέο με συνεπήρε. Πούλησα το κτήμα, πλήρωσα τα χρέη, έβαλα τα υπόλοιπα σε τράπεζα να 'χω ένα κομπόδεμα κι έβγαλα ναυτικό φυλλάδιο. Μου χαμογελούσε και η σκέψη πως ίσως έτσι γιγαινα μια μέρα κι ως τη Μαύρη Θάλασσα να δω τον Πόντο, την πατρίδα των προγόνων μου – μέγας καημός κι αυτός...

«Και το πανεπιστήμιο; Η φιλολογία; Το γράψιμο;» σκοτεινίασε το πρόσωπο του αδελφοποιτού μου όταν τ' άκουσε κάποιο Σαββατοκύριακο που ήρθε στο χωριό μας φοιτητής απ' τη Θεσσαλονίκη.

«Και η αστροφυσική που ήθελες εσύ;» τον ρώτησα κι εγώ αντί γι' απάντηση.

Δε μίλησε. Κούνησε μονάχα το κεφάλι.

«Πάντως, του λόγου σου να γράφεις όποτε μπορείς μες στο καράβι, ακούς;» μου είπε ύστερα με ύφος σοβαρό. «Αυτό κάνει και ο Νίκος Καββαδίας, ταξιδεύει αλλά και γράφει. Τον ξέρεις, υποθέτω».

Άκον αν τον ήξερα! Ο Καββαδίας και ο Τάσος Λειβαδίτης ήταν οι ποιητές οι πιο αγαπημένοι μου.

«Αυτό θα κάνω!» του υποσχέθηκα.

Κράτησα την υπόσχεσή μου, μόνο που εγώ... γράμματα στη Μαρία μου κατάφερα μόνο να γράφω τελικά όταν ταξίδευα. Ποια Μαρία σίγουρα το κατάλαβες: Τη

γιαγιά σου, φυσικά, τον έρωτα της ζωής μου τον μεγάλο! Τόσο μεγάλο, που αυτός μου έδινε δύναμη, θαρρώ, κι έμεινα ζωντανός στα ζοφερά, στα μαύρα χρόνια που ήρθαν ύστερα.

Πώς έγινε και γνωριστήκαμε και παντρευτήκαμε μέσα σε τρεις βδομάδες, το 'χεις ακούσει δίχως άλλο από την ίδια, που της αρέσει να το διηγείται όποτε βρει ευκαιρία. Θα το γράψω όμως κι εδώ για τα ξαδέρφια σου, να το διαβάσουν όταν μεγαλώσουν και να γελάσουν με τον τρόπο που έγινε η γνωριμία μας.

Σε γάμο ήμουν καλεσμένος, άνοιξη του 1970 –δέκα χρόνια έκλεινα που ήμουν ναυτικός– και μόλις είχαμε αράξει στο λιμάνι του Πειραιά για έναν μήνα. Παντρενόταν μάνι μάνι ο ανθυποπλοίαρχος του караβιού για να προλάβει, τα πάντα έτοιμα τα είχε η νύφη και μας είχε όλους καλεσμένους. Εκεί κι ένας συνάδελφος που έφερε μαζί την αδερφή του. Πάνω που είχε φτάσει από την Κάλυμνο η κοπέλα, να τον δει για λίγες μέρες, και πού να την αφήσει μόνη.

Άρρησαν του λόγου τους να 'ρθουν στην εκκλησιά, το ίδιο κι εγώ. Μπόλικοι οι καλεσμένοι, πίσω στάθηκαν κι αυτοί, δεν έβλεπε καλά η κοπέλα κι ήταν περίεργη να δει το νυφικό. Τι να κάνει; Ανέβηκε σε μια καρέκλα, μα παραπάτησε από τη βιάση, έγειρε προς εμένα, άπλωσα τα χέρια μου εγώ να την κρατήσω... Κι έπεσε στην αγκαλιά μου.

Αυτό ήταν! Ζαλίστηκα όταν με κοίταξε. Τα μάτια της

ολόφωτα, γαλαξοπράσινα, όπως η θάλασσα όταν χορεύει ζωηρά. Σάστισε στην αρχή εκείνη έτσι που την κρατούσα, γέλασε ύστερα... Κι έλαμψε η εκκλησιά! Πιο όμορφη κοπέλα δεν είχα δει ποτέ μου.

Το βράδυ φάγαμε οι τρεις μας με τον αδερφό της σ' ένα ταβερνάκι – για γλέντι ούτε λόγος τότε. Τα μάτια της εκείνα τα γαλαξοπράσινα έλεγαν «ναι» σ' αυτό που τη ρωτούσαν τα δικά μου, το 'βλεπα καθαρά. Εκεί που πίναμε λοιπόν, τη ζήτησα στα ίσια από τον αδερφό της, όπως κάναμε τα χρόνια εκείνα. Σάστισε ο άνθρωπος, έχασε τη μυλιά του, μα βρήκε τη δική της η Μαρία ευτυχώς. Και είπε μόνη της το «ναι» μ' ένα χαμόγελο που έφεξε η ταβέρνα!

Παντρευτήκαμε μέσα σε τρεις εβδομάδες να προφτάσουμε – ίσα που πρόλαβαν να έρθουν από το νησί και κάποιοι συγγενείς. Έπειτα μπάρακαρα πάλι. Και χόρευε η θάλασσα όπως την πρώτη μέρα που με κέρδισε, γαλαξοπράσινη όπως τα μάτια της Μαρίας.

Λένε πως όταν ο έρωτας είναι κεραυνοβόλος δεν κρατάει πολύ, μα δεν είναι πάντα έτσι. Ο δικός μας κράτησε μια ζωή, μόλο που την περισσότερη απ' τη ζωή αυτή τη ζήσαμε μακριά ο ένας απ' τον άλλον.

«Θα μπορώ να έρχομαι μαζί σου πότε πότε;» είχε ρωτήσει όταν στεφανωθήκαμε η Μαρία μου – νησιώτισσα καθώς ήταν, τη λάτρευε τη θάλασσα.

«Σίγουρα θα τα καταφέρουμε!» της είπα, μα δεν τα καταφέραμε ποτέ. Ήρθανε, βλέπεις, τα παιδιά: Πρώτα η

*Μάρθα, η θεια σου. Έπειτα ο Χρήστος, ο πατέρας σου.
Κι ύστερα...*

*Ύστερα ήρθαν οι ρευματισμοί. Ακόμα και να είχαμε
ν' αφήσουμε σε κάποιον τα παιδιά, για κείνη το θαλασ-
σινό ταξίδι δεν επιτρεπόταν, είπε ο γιατρός.*

*«Μη μου στενοχωριέσαι, θα 'βρω τρόπο να έρχομαι
κάθε άνοιξη εγώ» της υποσχέθηκα γελώντας. «Όπως ο
ερωτευμένος πελαργός της Κροατίας, που γυρίζει κάθε
χρόνο για να βλέπει τη συμβία του!»*

*Ποιος πελαργός, γιατί δε ζούσε πάντα με την πελαρ-
γίνα του και πού το ήξερα εγώ, ήθελε η Μαρία να το μά-
θει αμέσως. Μπορούσα να της αρνηθώ;*

*Στη Ριέκα πήγαινε το καράβι μας μια άνοιξη, της λέω,
στης Κροατίας το μεγαλύτερο λιμάνι. Πλέαμε στις Δαλ-
ματικές Ακτές, έξω από το Ντουμπρόβνικ, τη Ραγούζα,
όπως λεγότανε παλιά. Υπέροχος καιρός, αργό χορό η θά-
λασσα και βγήκα στο κατάστρωμα να δω και να θαυμά-
σω έστω κι από μακριά την περίφημη παράλια πόλη, το
κάστρο της το ξακουστό. Με τη μανία τη δική μου για
την Ιστορία, είχα διαβάσει πως ιδρύθηκε από Έλληνες
στα χρόνια του Χριστού, έγινε βυζαντινή κι έπειτα βενε-
τσιάνικη.*

*Στον καταγάλανο ουρανό τον ανοιξιάτικο βλέπω ένα
σμάρι πελαργών να φτερουγίζει κατά τη στεριά.*

*«Όλοι ζευγαρωμένοι ταξιδεύουν εκτός από τον Κλε-
πετάν!» γέλασε από δίπλα ο λοστρόμος. «Ανάμεσά τους
θα 'ναι πάλι όπως πάντα!»*

Είχε ξανάρθει στην περιοχή κι είχε ακούσει για τον

πελαργό με τούτο τ' όνομα, που έτσι, Κλεπετάν, τον έλεγαν οι κάτοικοι του Μπόντσκι Μπαρός, χωριού της Κροατίας. Μον' πε λοιπόν ότι εδώ και χρόνια ο Κλεπετάν μεταναστεύει δίχως την πελαργίνα του – Μαλένα την είχαν ονομάσει εκείνη. Φεύγει κάθε φθινόπωρο στην Αφρική και κάθε άνοιξη έρχεται να συναντήσει την κυρά του. Η δόλια η Μαλένα, με σπασμένη τη φτερούγα της από τα βόλια κάποιου κνηγού, δε γίνεται να ταξιδέψει. Ξεχειμωνιάζει στο χωριό εκείνο, στη στέγη ενός σπιτιού. Τη φροντίζουν οι σπλαχνικοί της σπιτονοικοκύρηδες ως να γυρίσει ο καλός της. Κι ο Κλεπετάν κρατάει την υπόσχεση που σίγουρα της είχε δώσει. Κάθε άνοιξη επιστρέφει!

Άρσε στη Μαρία μου η ιστορία αυτή, «έτσι θα γιορτάζουμε μαζί και την επέτειό μας» χάρηκε. Μα την υπόσχεσή μου δεν την κράτησα εγώ όπως ο πελαργός. Ήρθαν τα μαύρα χρόνια. Κι έμεινε να παλεύει μόνη της με τα παιδιά η δική μου πελαργίνα, εγώ να βολοδέρνω άθελά μου σε άγνωστη στεριά και στον τόπο μου να μ' έχονε για πεθαμένο! Με άλλα λόγια, ζήσαμε κι εγώ κι εκείνη – από κοντά και τα παιδιά – βάσανα ατέλειωτα. Ήρθαν στιγμές που μας γονάτισαν οι λύπες κι οι δοκιμασίες, μα τελικά ξανασταθήκαμε στα πόδια μας. Κι ελπίζαμε κι οι δυο πως, τώρα στα γεράματα, θα είμαστε επιτέλους διαρκώς μαζί, να χαρούμε ό,τι δε χαρήκαμε. Να όμως που μας βρήκαν άλλα τώρα. Να γονατίζω νιώθω πάλι και δύναμη δεν έχω πια να σηκωθώ...

Ας τ' αφήσουμε όμως αυτά! Για τον αδελφοποιτό μου είχ' αρχίσει να σου λέω και ξεστράτισα. Γι' αυτόν πρέπει

να σου μιλήσω – έχει σημασία. Στον Πέτρο οφείλω τη ζωή μου, θα δεις γιατί. Κι όλα να τα πιστέψεις. Έχει δίκιο ο άλλος λατρευτός μου ποιητής, ο Λειβαδίτης, που λέει σ' έναν στίχο: «Πιστεύω στο απίστευτο, που είναι η πιο αληθινή μας ιστορία».

Δεκαέξι χρόνια ολόκληρα έκανα να ξαναδώ τον φίλο μου τον Πέτρο απ' όταν μπάγκαρα, το 1960. Κάποια επικοινωνία είχαμε τους πρώτους μήνες, ύστερα τον έχασα. Κάτι μπλεξίματα μου έλεγε πως είχε, τι ακριβώς δεν έμαθα. Ταξίδευα συνέχεια, βλέπεις, κι όταν γύριζα για λίγο στην Ελλάδα, έμενα στον Πειραιά σ' ένα δωμάτιο νοικιασμένο. Στην Αμφίπολη να πάω ούτε λόγος. Ήρθε ύστερα η Χούντα, άφαντος εκείνος, εγώ παντρεύτηκα, όπως είπαμε, έκανα οικογένεια και πού καιρός να ψάξω να τον βρω. Μα, όπως λέει ο λαός, «χώρισαν δύο φίλοι, ο ένας πήγε δεξιά, ο άλλος αριστερά και ξέχασαν πως είναι στρογγυλή η Γη!».

Άνοιξη του 1976 ήταν όταν άραξε το πλοίο μας στην όμορφη Θεσσαλονίκη. «Της Σαλονίκης μοναχά της πρόπει το καράβι» ήρθε στον νου μου ο στίχος του αγαπημένου Καββαδία και νόμισα πως είναι από την ομορφιά της πόλης που ένιωθα μια ανεξήγητη χαρά. Δεν ήταν αυτός ο λόγος. Προαίσθηση καλή ήταν η χαρά μου όπως αποδείχτηκε.

Για τη Λατινική Αμερική έπρεπε να φορτώσουμε, τι δε θυμάμαι. Κι ένα πρωί βλέπω ν' ανεβαίνει στο καράβι ένας καινούριος. Δεν κατάλαβα ποιος ήταν, εκείνος ήρ-

θε και μου μίλησε. Τρόμαξα να τον αναγνωρίσω! Τ' απανωτά χτυπήματα τον είχανε αλλάξει. Είχε κι εκείνος χάσει τους γονιούς του, είχε παντρευτεί, είχε χωρίσει κι άφηνε πίσω μια κορούλα. Δεν παλευόταν πια το κτήμα του, είπε. Είχε θυμώσει πάλι ο Στρονμόνας, ο κάμπος είχε πλημμυρίσει και τα χρέη πολλά. Έτσι αποφάσισε κι αυτός εκείνο που μαζί κάποτε σχεδιάσαμε: Έβγαλε ναυτικό φυλλάδιο.

Χάρηκα ως τα βάθη της ψυχής μου που τον ξαναβρήκα, το ίδιο χάρηκε κι εκείνος, μα δεν ήτανε γραφτό να διαρκέσει για πολύ η χαρά μας. Δεν είχε υπολογίσει ο Πέτρος το πρώτο και το βασικό: Για να γίνει κάποιος ναυτικός έπρεπε ν' αντέχει στις φουρτούνες, στις θάλασσας τον άγριο χορό. Να μην ξέρει τι θα πει ναυτία. Κι εκεί τα έκανε θάλασσα ο αδελφοποιτός μου. Ζαλιζόταν από την ώρα που σαλπάρουμε, άδειαζε το στομάχι του διαρκώς, όρθιος δύσκολο να σταθεί. «Υπομονή» του λέγαμε όλοι «πρωτάρης είσαι και θα συνηθίσεις», αλλά μπα!

Κόντεψε να πεθάνει ως να φτάσουμε στο Πρίντεζι, το πρώτο μας λιμάνι στη Μεσόγειο. Μείναμε κει δυο μέρες και ηρέμησε, μα όταν σαλπάρουμε τα ίδια και χειρότερα, τον έπιασε και πυρετός. Βγήκαμε στον Ατλαντικό, η θάλασσα πάλι αγριεμένη –ποιος ξέρει τι κακά μαντάτα είχε– κι εκείνος ένα ράκος.

Έκανε ό,τι μπορούσε ο δόλιος, έπαιρνε τα χάπια που του δίναμε, έκανε όσα του λέγαμε... Μα ο τελικός μας προορισμός ήταν ακόμα μακριά, στη Βραζιλία πηγαίναμε. Μια μέρα που ένιωθε καλύτερα, είπε να σηκωθεί. Τι

το 'θελε; Ζαλίστηκε, έπεσε άσχημα κι έσπασε το ποδάρι του. Ήταν πια φανερό, δεν έκανε για ναυτικός. Όταν φτάσαμε στη Βραζιλία επιτέλους, έπρεπε να μπει επειγόντως σε νοσοκομείο.

Τον αφήσαμε λοιπόν τον Πέτρο εκεί, στο...

4

Το χερούλι της πόρτας έτριξε... Μόλις που πρόλαβε ο Φάνης να κρύψει στα σκεπάσματά του το τετράδιο του παππού.

«Μα δεν κοιμήθηκες ακόμα εσύ;» – μπήκε στο δωμάτιο ο πατέρας του. «Είδα φως κάτω απ' την πόρτα σου και νόμισα πως το ξέχασες αναμμένο. Δεν έχει νόημα να ξαγρυπνάς, παιδί μου! Ότι έπρεπε να κάνουμε, το κάναμε, και μάλιστα όσο καλύτερα γινόταν. Κατάφερα λόγω Σαββατοκύριακου να βάλουν κατ' εξαίρεση την ανακοίνωση της Silver Alert από αύριο το πρωί, ενώ κανονικά έπρεπε να τη βάλουν ένα εικοσιτετράωρο μετά την εξαφάνιση! Μου υποσχέθηκαν πως θα προβάλλεται από τις έξι το πρωί. Θα τον βρούμε τον παππού λοιπόν, κοιμήσου πια! Και τη θεία σου τη Μάρθα γι' αυτό τον λόγο δεν την ειδοποίησα. Θα την πάρω το πρωί να της το πω. Μέσα στη νύχτα τι νόημα θα...»

«Τον φίλο του παππού τον Πέτρο Δίγκο τον ήξερες εσύ, μπαμπά;» τον έκοψε ο Φάνης.

Τον κοίταξε με απορία εκείνος.

«Βέβαια και τον ήξερα! Τον ξέρω δηλαδή, ζει ο άνθρωπος. Πού σου ήρθε τώρα;»

Βρήκε μόνος του την απάντηση:

«Α, κατάλαβα!» κούνησε το κεφάλι. «Θα σου είπε καμιά μέρα ο παππούς ότι βοήθησε να τον εντοπίσουμε τότε παλιά, που τον είχαμε για πεθαμένο, και σκέφτηκες μήπως μπορεί να μας ξαναβοηθήσει. Όχι, δεν μπορεί! Είναι ηλικιωμένος πια κι αυτός κι έχει φύγει εδώ και χρόνια από κει όπου εργαζόταν. Ασχολείται τώρα με το κτήμα του στον κάμπο των Σερρών, απ' ότι ξέρω, και σε τίποτα δε θα μπορούσε να βοηθήσει τούτη τη φορά. Σβήσε λοιπόν το φως και ύπνο! Δε θα ξαπλώσω, αν δε βεβαιωθώ ότι κοιμάσαι».

Το φως να σβήσει;... Και πώς θα διάβαζε τι έγραφε ο παππούς πιο κάτω; Χρωστούσε, λέει, στον φίλο του τον Πέτρο τη ζωή του! Αυτό δεν το 'χε ξανακούσει ο Φάνης.

«Οχ, τι πάθαμε!» είπε μέσ' απ' τα δόντια του.

Κι ύστερα:

«Άκου, μπαμπά! Εγώ να κοιμηθώ αποκλείεται, ύπνος δε με παίρνει. Ούτε κι εσένα, απ' ό,τι βλέπω. Πες μου λοιπόν κάτι που δε θυμάμαι να το έχω ακούσει: Αυτός ο φίλος του παππού, ο Πέτρος, του είχε σώσει τη ζωή;».

«Κατά κάποιο τρόπο, ναι!»

«Δηλαδή;»

«Μα, παιδί μου, είναι ώρα τώρα για κουβέντα;»

«Έλα, εξήγησέ μου με δυο λόγια κι ύστερα πήγαινε κι εσύ για ύπνο!»

Όσο πιο σύντομα γίνεται, είπε από μέσα του. Να φύγει ο μπαμπάς, να προλάβει εκείνος να διαβάσει όλο το τετράδιο μέχρι να ξημερώσει. Κάτι θ' ανακάλυπτε, κάτι θα καταλάβαινε. Και γρήγορα έπρεπε! Γιατί ως να φτάσει έξι η ώρα το πρωί, να ξεκινήσει η ανακοίνωση της Silver Alert, ποιος ξέρει τι μπορεί να έχει συμβεί! Στο μυαλό του τριγυρνούσε διαρκώς εκείνη φράση... *«Να γονατίζω νιώθω πάλι και δύναμη δεν έχω πια να σηκωθώ...»*

«Λοιπόν;» κοίταξε τον πατέρα του ανυπόμονα.

«Μα λέγονται με δυο λόγια τέτοια πράγματα;» δίστασε πάλι εκείνος.

Στάθηκε λίγο σκεπτικός... Ύστερα πλησίασε και κάθισε κοντά του στο κρεβάτι.

* * *

«Για να καταλάβεις τι εννοώ» ξεκίνησε να λέει «πρέπει να σου τα πω απ' την αρχή κι ας ξέρεις μέσες άκρες. Αλλιώς θα τα μπερδέψεις, όπως μου 'λεγες μικρός. Χάθηκαν τα ίχνη του παππού, λοιπόν, το φθινόπωρο του 1980 και τον αναζητούσαμε μέσω του Ερυθρού Σταυρού κοντά έξι χρόνια. Ώσπου μια μέρα, τέλη Μαρτίου του 1986 –έκτη δημοτικού, θυμάμαι, πήγαινα– πήραμε τηλεγράφημα που έλεγε ότι την άλλη μέρα ένας εκπρόσωπός τους θα ερχόταν να μας δει στο σπίτι...».

Ναι, ναι, αυτά τα είχε ξανακούσει από τη θεία Μάρθα ο Φάνης και τα θυμότανε καλά, όχι σαν τ' άλλα που είχαν μείνει μπερδεμένα στο μυαλό του. Στα δώδεκα ήταν

τότε ο μπαμπάς, η θεία Μάρθα τρία χρόνια μεγαλύτερη και η μαμά τους, η γιαγιά Μαρία, στο κρεβάτι με ρευματισμούς. Δούλευαν τα παιδιά για να τα βγάλουν πέρα κείνη τη χρονιά. Η θεία Μάρθα είχε σταματήσει το σχολείο κι εργαζόταν σ' εργοστάσιο απ' τα χαράματα. Ο μπαμπάς πήγαινε σχολείο το πρωί και τ' απογεύματα δούλευε όπου έβρισκε, όπου έβλεπε ταμπελίτσα στη βιτρίνα ή στην πόρτα «ΖΗΤΕΙΤΑΙ ΜΙΚΡΟΣ». Με άλλα λόγια, δεν αρκούσε η λύπη και η εξάχρονη αγωνία τους αν ζει ή όχι ο παππούς, είχαν από πάνω και πρόβλημα επιβίωσης. Περίμεναν λοιπόν και οι τρεις με αγωνία την ημέρα εκείνη τον «εκπρόσωπο».

Η θεία Μάρθα ήταν, λέει, σίγουρη πως θ' άκουγε το χειρότερο, πως ο παππούς είχε πεθάνει. Οι άλλοι όχι, έτρεφαν κάποια ελπίδα. Μα εκείνο που τους είπε ο εκπρόσωπος δεν ήταν ούτε το ένα ούτε τ' άλλο. Ή μάλλον ήταν και τα δύο. Κάποιος, λέει, με τ' όνομα και τα στοιχεία του παππού – ταυτότητα και φυλλάδιο ναυτικό – είχε βρεθεί καταγραμμένος σε κατάλογο νεκρών, κάπου στη Λατινική Αμερική, σε ποια χώρα δε θυμόταν τώρα ο Φάνης. Το μόνο που θυμόταν ήταν ότι, όπως είχε πει η θεία Μάρθα, ο άνθρωπος στη φωτογραφία που τους έδειξε ο εκπρόσωπος του Ερυθρού Σταυρού δεν έμοιαζε του παππού! Δεν ήξεραν λοιπόν με βεβαιότητα: Ήταν άλλος ο νεκρός και ζούσε ο παππούς ή ήταν όντως ο παππούς και είχε γίνει αγνώριστος από τα βάσανα που είχε ίσως περάσει;

«Καλά, κι ο φίλος του ο Πέτρος πού κολλάει;» απο-

φάσισε να διακόψει τον πατέρα του ο Φάνης, μια που τα ήξερε όλ' αυτά κι η ώρα περνούσε!

«Έλα, ντε! Δίκιο έχεις να ρωτάς. Ούτε που τον είχαμε ακουστά εμείς τον Πέτρο τότε. Η μαρτυρία όμως που υπήρχε ήταν δική του, και μάλιστα γραπτή, με δήλωση σαφή πως ίσως είχαμε να κάνουμε με πλαστοπροσωπία! Εκείνος είχε καταθέσει ότι ο νεκρός που αναγραφόταν στον “κατάλογο θυμάτων” δεν ήταν ο Νικόλας Ασρινός, φίλος του από παιδί. Δεν είχε, ωστόσο, ατράνταχτες, έγγραφες αποδείξεις και τη μαρτυρία του αυτή δεν τη βρήκε αρκετή ο Ερυθρός Σταυρός, μόλο που είχε θέση υπεύθυνη ο Πέτρος. Εργαζόταν σ' έναν διεθνή οργανισμό που είχε από χρόνια ιδρυθεί με σκοπό την προστασία των μεταναστών και των προσφύγων από εκμεταλλευτές. Τότε, την εποχή που ο παππούς εξαφανίστηκε, υπηρετούσε στο γραφείο της Βιέννης και...»

«Της Βιέννης;» απόρησε ο Φάνης. «Δεν καταλαβαίνω. Και πώς βρέθηκε εκεί; Με τον παππού δεν είχανε μπαρκάρει οι δυο τους κάποτε για τη Λατινική Αμερική; Στη Βραζιλία δεν τον είχανε αφήσει όταν έσπασε το πόδι του; Πώς τότε...»

Τον κοίταξε με απορία ο πατέρας του.

«Και πού τα ξέρεις όλ' αυτά εσύ;»

Σάστισε ο Φάνης. Απορία σωστή, σιγά όμως τώρα μην έλεγε ότι τα διάβασε πριν από λίγο στο τετράδιο του παππού!

«Μα... Μου τα είχε κάποτε διηγηθεί ο παππούς» απάντησε αόριστα.

«Και δε σου είπε τι έγινε μετά;»

«Ε, πού να το θυμάμαι τώρα! Μου έχει πει κατά καιρούς τόσα πολλά, που –είπαμε– τα έχω μπλέξει» δικαιολογήθηκε. «Πάντως, ότι του έσωσε τη ζωή αυτός ο φίλος δε μου το έχει πει. Λέγε λοιπόν!»

«Κοίτα, αυτό που ήθελε να πει ο παππούς είναι ότι χωρίς τη μαρτυρία του Πέτρου, που ανακάλυψε στο τέλος τι ακριβώς είχε συμβεί, δε θα γινότανε ποτέ να αποδειχτεί ότι εκείνος που σκοτώθηκε δεν ήταν ο Νικόλαος Αστρινός, μα κάποιος Σύλλας Γιαννίδης. Κι ας είχαν περάσει εν τω μεταξύ περίπου τρία χρόνια, σύνολο εννιά, με τα οκτώ να είναι ο παππούς στη φυλακή, ως να βεβαιωθούν οι αρμόδιοι στον Διεθνή Ερυθρό Σταυρό, μα και στη Διεθνή Αμνηστία και στον Οργανισμό που υπηρετούσε ο Πέτρος. Κι ο “καπετάνιος” μας, ανήμπορος ν’ αποδείξει πως είναι ζωντανός, θα ζούσε ίσως τώρα στη Μαριούπολη ή ποιος ξέρει πού αλλού ως κάποιος άλλος! Αν δεν είχε βέβαια πεθάνει εν τω μεταξύ απ’ τον καημό του. Αυτό εννοούσε ο παππούς».

Ο παππούς μπορεί να το εννοούσε, αλλά ο Φάνης δεν εννοούσε τίποτε απ’ όλα αυτά. Και η Μαριούπολη στάσου να δεις πού είναι... Στην Ουκρανία, ναι, τώρα θυμάται. Μα πώς βρέθηκε ο παππούς εκεί; Κι είχαν περάσει, λέει, συνολικά πάνω από εννέα χρόνια και τα οκτώ να είναι ο «καπετάνιος» τους στη φυλακή! Αυτό όχι. Για φυλακή ο παππούς ποτέ δεν του ’χε πει. Θα το θυμόταν οπωσδήποτε ο Φάνης. Τέτοιο πράγμα φοβερό ξεχνιέται; Άρα, για κάποιο λόγο ήθελε να του το αποκρύψει.

Και σίγουρα ούτε στο τετράδιο θα το έγγραφε. Ο Φάνης όμως έπρεπε να μάθει! Τώρα αμέσως μάλιστα! Κι ένας ήταν ο τρόπος: Άλλο ένα ψεματάκι.

«Μπαμπά, για θύμισέ μου, σε παρακαλώ, ποιος ο λόγος που έμεινε τόσα χρόνια ο παππούς στη φυλακή. Κάποτε μου το είχες πει, μα δεν το είχα πολυκαταλάβει».

«Δυο λόγια ήθελες μόνο να σου πω και τώρα θέλεις μάθημα Νεότερης Ιστορίας! Δεν τ' αφήνουμε γι' αύριο λέω γω;»

«Αύριο μπορεί να είν' αργά!» του ξέφυγε, μα το διόρθωσε αμέσως. «Θέλω να πω, μπορεί να σηκωθώ αργά, εσύ να τρέχεις στην αστυνομία ή δεν ξέρω πού... Πες μου λοιπόν στα γρήγορα! Εσύ στις περιλήψεις πάντα ήσουν άσος!» πρόσθεσε πονηρά.

Επιτυχία! Είδε τον μπαμπά του να χαμογελάει... Σίγουρα θυμήθηκε πόσο τον βοηθούσε στο δημοτικό, όταν έπρεπε να γράψει την περίληψη κάποιου εξωσχολικού βιβλίου που είχε πει η δασκάλα να διαβάσουν, αλλά εκείνος... Αχ, όσο το θυμάται! Και να δυσκολεύεται, και να νευριάζει που χανόταν έτσι η μαγεία του βιβλίου!

«Ακούω, λοιπόν! Λέγε!» του είπε ανυπόμονα, μήπως αρχίσει νέους δισταγμούς.

«Πρέπει να πάμε πίσω πάλι, στα 1980» είπε κείνος. «Τότε που, όπως επέμενε ο Πέτρος στην κατάθεσή του, ξέμεινε ο παππούς στο Γκντασκ».

Πού ήταν πάλι αυτό;... Α, ναι! Στην Πολωνία, το μεγαλύτερο λιμάνι!

«Και τι γύρευε εκεί; Σε χώρες τις Λατινικής Αμερικής δεν πηγαινοερχόταν;»

«Όχι μόνο! Ποιος είπε τέτοιο πράγμα;»

Τώρα τι να του πει; Ότι για ταξίδι τέτοιο διάβασε στο τετράδιο και νόμισε πως ήταν μόνιμο αυτό το δρομολόγιο; Δεν είπε τίποτα, σήκωσε τους ώμους. Κι ο πατέρας του συνέχισε:

«Στο φημισμένο Ναυπηγείο του Γκντασκ, λοιπόν, αναγκάστηκε να πάει το καράβι του παππού το καλοκαίρι του 1980 για κάποια σοβαρή επισκευή. Κι έμπλεξαν πολύ άσχημα! Υπήρχε πολιτική αναταραχή στην Πολωνία την εποχή εκείνη. Μαζί με κάτι άλλους ο παπούς λοιπόν...».

«Μα δε μου λέτε, εσείς οι δυο! Είναι λογικό αυτό τώρα που κάνετε;» φάνηκε στην πόρτα ξάφνου η μαμά νευριασμένη. «Τι νόημα έχει αυτή η κουβέντα μες στη νύχτα; Και καλά ο Φάνης, δε μ' ακούει διόλου σήμερα, εσύ όμως, Χρήστο, άνθρωπος με μυαλό, βρήκες την ώρα να του κάνεις μάθημα Νεότερης Ιστορίας;»

«Έχεις δίκιο απόλυτο, Μαρίνα μου!» σηκώθηκε ο μπαμπάς. «Δε μ' έπαιρνε ο ύπνος, βλέπεις, κάτι επέμενε να μάθει ο περιέργος ο γιος μας και στο τέλος παρασύρθηκα...»

Γύρισε μετά στον Φάνη:

«Τα λέμε αύριο, παιδί μου, τα υπόλοιπα. Έχει δίκιο η μαμά σου, φτάνει τώρα η κουβέντα, πρέπει πια να κοιμηθείς!».

Άνοιξε περισσότερο η μαμά την πόρτα, του έκανε χώρο να περάσει, κι ύστερα αγριοκοίταξε τον Φάνη:

«Δε βοηθάς καθόλου έτσι, παιδί μου, να το ξέρεις! Ο πατέρας σου αύριο θα έχει πάλι ένα σωρό τρεχάματα! Δε του έφτανε η στενοχώρια που χειροτέρευσε η γιαγιά, έχει τώρα να ψάχνει και για τον παππού. Κι εσύ, αντί να τον αφήσεις να ξαπλώσει και να ηρεμήσει λίγο, τον κρατάς εδώ και του πιάνεις την κουβέντα περί ανέμων και υδάτων! Τι να σου πω; Αφού δεν το καταλαβαίνεις ολόκληρος άντρας πια...».

Κι έκλεισε την πόρτα με θυμό.

* * *

Ολόκληρο άντρα τον έλεγε τώρα η μητέρα του, μικρό τον είπε όταν έτρεξε να βγει με τον μπαμπά να ψάξουνε στη γειτονιά για τον παππού. Άκου «μικρό» έναν άντρα σχεδόν δεκατριών ετών! Τα συνηθισμένα της μάς. Πότε να τον μικραίνει, πότε να τον μεγαλώνει – ανάλογα με την περίσταση!

Έκλεισε το φως της λάμπας να μη φαίνεται από τη χαραμάδα και την εκνευρίσει πιο πολύ, περίμενε αρκετά... Ύστερα σηκώθηκε, άνοιξε την πόρτα σιγά σιγά. Σκοτάδι! Μόνο το φωτάκι του διαδρόμου ανοιχτό. Κάτω από την πόρτα των γονιών φως δε φαινόταν.

Γύρισε στο κρεβάτι ακροπατώντας. Άναψε τη λάμπα, τακτοποίησε τα μαξιλάρια... Κάτω από τα σκεπάσματα το τετράδιο του παππού περίμενε κλειστό υπομονετικά.

Το άνοιξε... Πού είχε μείνει; Να, εδώ! Στη Βραζιλία και στον φίλο του παππού με το σπασμένο πόδι!

5

...Τον αφήσαμε λοιπόν τον Πέτρο εκεί, στο Σάντο, το λιμάνι του Σάο Πάολο. Σε καλά χέρια, βέβαια, σε πατριώτες – από Έλληνες άλλο καλό η Βραζιλία! Κάπου είκοσι χιλιάδες είχε τότε το Σάο Πάολο, και μάλιστα πολύ καλά οργανωμένους: Με την κοινότητά τους, την εκκλησία, τα σχολεία τους, τις φιλανθρωπικές τους οργανώσεις! Σε μια απ' αυτές τον εμπιστεύτηκε ο καπετάνιος, μπήκε ο Πέτρος σε νοσοκομείο και χωρίσαμε για δεύτερη φορά...

«Θα προσπαθήσω να σε παίρνω να τα λέμε απ' τον ασύρματο όσον καιρό θα είσαι στο νοσοκομείο» υποσχέθηκα, μα ήξερα πως δε θα ήταν εύκολο.

Εκείνο που δεν ήξερα ήταν πως θα περνούσαν άλλα δεκατρία χρόνια ώσπου να ξανακούσω τη φωνή του! Μια φωνή που θα μου έδινε πίσω τη ζωή μου, την ταυτότητά μου, τις ελπίδες μου να ξαναδώ τα λατρεμένα μου παιδιά και τη Μαρία μου!

Στο Βερολίνο ήμουν τότε. Ελεύθερος πια! Να περπατάω στους δρόμους και να μην το πιστεύω! Γιατί το λέω αυτό θ' αναρωτιέσαι τώρα. Ήρθε λοιπόν η ώρα να μάθεις ένα κομμάτι της ταλαίπωρης ζωής μου, που δεν το άκουσες ποτέ. Δική μου ήταν η απόφαση να μη σου πει κανείς πού ακριβώς βρισκόμουν εκείνα τα «μαύρα χρόνια», όταν με είχαν για οριστικά χαμένο ή πεθαμένο. «Στην Πολωνία» σου έλεγαν αόριστα και τίποτ' άλλο. Δεν ήθελα, προτού να μεγαλώσεις αρκετά, να μάθεις πόσο υπέφερα χωρίς σε τίποτα να φταίω, σε μια χώρα εννοημένη απ' τη φύση, μάνα «μεγάλων» που κόσμησαν την παγκόσμια ιστορία –του Κοπέρνικου, της Μαρίας Κιουρί, του κορυφαίου μουσικού Φρέντερικ Σοπέν και τόσων άλλων–, μα και χώρα βαρύτερα τραυματισμένη από τους Ναζί, που τη μαγάρισαν με τα στρατόπεδα συγκέντρωσης, εκεί που εξόντωσαν με βαρβαρότητα εκατομμύρια εβραίων και χιλιάδες αναπήρων, ομοφυλόφιλων, Ρομά κι αντιφρονούντων στον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο.

Όλα τα παραπάνω δεν άφηνα να σου τα πουν. Ήσουν μικρός και ήθελα μονάχα να γελάς. Να παίζουμε μαζί και τίποτα το θλιβερό να μη σκιάζει τη δική σου παιδική ηλικία, όπως έγινε ατυχώς με τον πατέρα σου.

Τώρα, ωστόσο, που μεγάλωσες, πρέπει να σου τα πω. Μαζί με τη δική μου ιστορία, θα μάθεις κι ένα κομμάτι της Ιστορίας της πρόσφατης αυτού του κόσμου, που θα ρώ δε θα το μάθεις στο σχολείο, κι ας είναι όπως τόσα άλλα απαραίτητο για τη ζωή σου.

Το λέω απαραίτητο κι ίσως να συλλογίζεσαι γιατί. Γιατί έχει άραγε τόσο μεγάλη σημασία να γνωρίζουμε όσα έγιναν πριν από μας; Άκου, λοιπόν! Επειδή εγώ είμαι απλώς ένας παππούς πρώην ναυτικός, που δεν κατάφερε ποτέ να γίνει συγγραφέας όπως το λαχταρούσε, θα σου πω τι έγραψε για τον δικό του εγγονό ένας παππούς διάσημος, ένας σπονδαίος συγγραφέας Ιταλός, ο Ουμπέρτο Έκο. Τα λόγια του βάζω εδώ αντί για μια δική μου απάντηση. Γράφει λοιπόν στον εγγονό του:

«Η μνήμη η ιστορική δεν αφορά τα γεγονότα της ζωής σου ή τα πράγματα που έχεις διαβάσει, μα εκείνα που συνέβησαν προτού να γεννηθείς. Σήμερα στη χώρα μου, αν πας στον κινηματογράφο, μπαίνεις όταν αρχίζει η προβολή, κι είναι σαν κάποιος να σε παίρνει από το χέρι και να σου λέει τι συμβαίνει. Στα χρόνια μου, έμπαινε κανείς στο σινεμά οποιαδήποτε στιγμή, ακόμα και στη μέση της ταινίας. Έβλεπε να συμβαίνουνε διάφορα κι έκανε προσπάθεια να καταλάβει τι τάχα είχε γίνει πριν. Μα μόνο αργότερα, όταν ξανάρχιζε η ταινία απ' την αρχή, τότε μπορούσε να διαπιστώσει αν είχε καταλάβει όπως πρέπει την υπόθεση. Κι έμενε συνήθως να την ξαναδεί.

»Λοιπόν, η ζωή είναι σαν μια ταινία της δικής μου εποχής. Όλοι γεννιόμαστε όταν ένα σωρό πράγματα έχουν ήδη γίνει, είτε εκατοντάδες χρόνια πριν είτε πιο πρόσφατα. Και είναι σημαντικό να μάθουμε τι έχει συμβεί πριν έρθουμε στον κόσμο εμείς. Είν' απαραίτητο αυτό, για να κατανοήσουμε καλύτερα πώς και γιατί συμβαίνουν όσα γίνονται σήμερα...».

Αυτά γράφει λοιπόν στον εγγονό του ο Έκο και είμαι βέβαιος ότι καταλαβαίνεις τώρα γιατί αποφάσισα να σου διηγηθώ τα όσα πέρασα. Που είναι ζυμωμένα με γεγονότα ιστορικά ένα σωρό.

Καρδιά καλοκαιριού του 1980, είχαμε αφήσει την Αμβέρσα, το λιμάνι του Βελγίου το διαμαντένιο, όπως το λένε, από τα εκατοντάδες μαγαζιά της με ακριβά κοσμήματα, κι όλο χαρά εγώ! Με οικονομίες χρόνων είχα καταφέρει ν' αγοράσω ένα δαχτυλίδι με διαμάντι, δώρο στη Μαρία μου, καημό απ' τον καιρό του γάμου μας, κι έτρεμα μην το χάσω. Για ασφάλεια το είχα ράψει στη μανσέτα του πανωφοριού μου.

Προς τον Βορρά πηγαίναμε, είχαμε μπει για τα καλά στη Βαλτική, όταν ο καπετάνιος διαπίστωσε βλάβη επικίνδυνη. Το καλύτερο που είχαμε να κάνουμε ήταν να πάμε για επισκευή στο Γκντασκ της Πολωνίας. Κάτι για ταραχές είχαμε ακούσει, ο κόσμος ήταν δυσαρεστημένος με το καθεστώς εκεί όπως μαθαίναμε, μα δε μας έμενε άλλη επιλογή. Άλλωστε, τα ναυπηγεία του Γκντασκ ήταν από τα καλύτερα του κόσμου. Και χαιρόμοι που θα ξαναπήγαινα. Τούτη τη φορά, έλεγα με τον νου μου, αφού θα μείνουμε για μέρες, θα ξεκουραστούμε και λιγάκι. Θ' ανάψω ένα κερί σ' εκείνη την πανέμορφη εκκλησιά της Παναγιάς, τη μεγαλύτερη εκκλησία από τούβλο στην Ευρώπη. Θ' ανέβω να χαρώ απ' το πανύψηλο καμπαναριό της τη θέα από ψηλά. Θα βγάλω και φωτογραφία με τους άλλους ναυτικούς μπροστά στο σιντρι-

βάνι με το άγαλμα του Ποσειδώνα, να το δείξω στα παιδιά μου όταν γυρίσω.

Όταν γυρίσω... Πού να ΄ξερα τότε!

Φτάσαμε στις 10 Αυγούστου ξημερώματα. Μας υποδέχτηκε ο παλιός τεράστιος γερανός, σύμβολο του λιμανιού από τον Μεσαίωνα. Το ίδιο βράδυ βγήκαμε πολλοί μαζί να φάμε ογκόκοβα, τη σούπα την περίφημη του Γκντασκ! Μπήκαμε σε μια ταβέρνα με όνομα ελληνικό, «Argonaytica» έγραφε η ταμπέλα. Εκεί λοιπόν ακούσαμε δυο διπλανούς μας να μιλούν ελληνικά. Έλληνες ήταν! Ζούσαν εκεί από μικροί, ξαδέρφια πρώτα, παιδιά πολιτικών προσφύγων από την εποχή του Εμφυλίου Πολέμου.

Χαρήκαμε όλοι για τη γνωριμία, μα πιο πολύ εγώ. Ήταν κι οι δυο τους Πόντιοι στην καταγωγή – στην ηλικία μου περίπου. Πως μοιάζουμε κιόλας, μας είπαν μερικοί. Το όνομα του ενός Δημήτρης Ταλανίδης. Του άλλου Σύλλας Γιαννίδης. Σε κάποιο εργοστάσιο δούλευαν. Ανύπαντρος ο πρώτος, παντρεμένος μα με την οικογένειά του μακριά ο δεύτερος, έμεναν μαζί κάπου στο κέντρο, στο ίδιο διαμερισμάτι.

Μετά τη σούπα ήρθαμε στο κέφι, ξεκίνησε και το τραγούδι. Είπαμε πολλά, καινούρια και παλιά, ελληνικά και ξένα. Ώσπου οι δυο εκείνοι άρχισαν ένα ποντιακό που το ΄ξερα κι εγώ από τη μάνα μου. Ενθουσιάστηκα! Βάλθηκα να τραγουδάω μαζί τους:

Να έμνεν έναν πετούμενον
σο ορμάν απές πουλόπο μ'
Κλαδίν κλαδίν επέτανα
και εράεουα τ' αρνόπο μ'...

Ναι, ναι, ξέρω! Τα ποντιακά ελληνικά δεν τα καταλαβαίνεις, θα σου πω λοιπόν τι λέει το τραγούδι:

Να 'μουν ένα πετούμενο
μες στο βουνό πουλάκι μου,
κλαδί κλαδί να πέταγα
και να 'ψαχνα τ' αρνάκι μου...

Το πόσο θα το λαχταρούσα, πόσο θα το ευχόμουν μ' όλη μου την ψυχή τα χρόνια που ακολούθησαν, τα «μαύρα χρόνια», να ήμουν ένα πετούμενο, όπως ο Κλεπετιάν της Κροατίας, για να πετάξω στη Μαρία μου, δεν το 'βαζε ο νους μου το βράδυ εκείνο...

Αποχαιρετιστήκαμε συγκινημένοι με τους δύο πατριώτες, αλλά... δεν έμελλε να αποχωριστούμε! Την άλλη μέρα κηρύχτηκε στο λιμάνι γενική απεργία που εξελίχτηκε σ' εργατική εξέγερση. Η απεργία γενικεύτηκε, νέκρωσε όλη η χώρα! Και το καράβι μας να είναι σε αναμονή για την επισκευή του...

Κράτησε πολύ καιρό η αναμονή. Κι εμείς –τι άλλο να κάναμε;– βγαίναμε κάθε τόσο για ποτό και φαγητό. Οι τροφές μας, με τη γενική απεργία σε κάθε μέσο μεταφοράς, λιγόστευαν επικίνδυνα.

Συναντήθηκα, λοιπόν, πολλές φορές ακόμα με τους δύο πατριώτες, έτσι που καθυστερούσε η επισκευή του καραβιού μας. Φίλοι γίναμε πια. Και ο καιρός –ημέρες, εβδομάδες– να περνάει... Ο καπετάνιος μας σε απόγνωση, το πλήρωμα όλο γκρίνια. Σαν να μην έφταναν αυτά, γίνονταν κάθε τόσο συμπλοκές στο Γκντασκ και συγκρούσεις με την τοπική αστυνομία. Σε μια απ' αυτές –τέλη Σεπτέμβρη πια– μπλεχτήκαμε άσχημα οι τρεις μας. Άγρια η συμπλοκή κι εμείς στη μέση. Ο Σύλλας τραυματίστηκε στο πρόσωπο από κροτίδα που έσκασε δίπλα του. Όσο για μένα, δρόμος για το λιμάνι κανένας ανοιχτός – παντού φωτιές.

«Έλα στο σπίτι μας» μου λένε «και γυρίζεις αύριο στο καράβι, θα καταλάβει ο καπετάνιος, δεν μπορεί!».

Δέχτηκα. Τι άλλο να 'κανα;

Το «σπίτι» τους, μια κάμαρη όλη κι όλη, ίσα που μας χωρούσε. Μου έστρωσαν κάτω. Περιποιηθήκαμε το πρόσωπο του Σύλλα κι ήπιαμε δυο τρία ποτηράκια ντόπια βότκα να συνέλθουμε, ίσως και παραπάνω. Γιατί εμένα, τον αμάθητο στο δυνατό αυτό ποτό, μ' έπιασε ύπνος βαθύς. Ξύπνησα μεσημέρι! Ο Σύλλας έλειπε. Μου ετοίμασε καφέ ο Δημήτρης, ύστερα ήρθε δίπλα μου και κάθισε περίλυπος.

«Ξέρεις...» χαμήλωσε τα μάτια «ο ξάδερφός μου έκανε κάτι που θα σε στενοχωρήσει. Βρισκόταν όμως σε απόλυτη απελπισία, μην κοιτάς που το 'κρυβε...».

«Τι έκανε;» απόρησα.

«Δανείστηκε για μία μέρα το ναυτικό φυλλάδιο και

την ταυτότητά σου κι ελπίζει να τον συγχωρέσεις. Προσπάθησε να σε ξυπνήσει, να σου εξηγήσει, μα δεν άνοιγες τα μάτια σου με τίποτα. Παρουσιάστηκε τη νύχτα μια ευκαιρία εξαιρετική να περάσει από τα μπλόκα της αστυνομίας τάχα ως ξένος ναυτικός, να φτάσει στο λιμάνι και να φύγει επιτέλους απ' τη χώρα. Κάλυψε τις πληγές στο πρόσωπό του με μπόλικο επίδεσμο, μην πολυφαίνεται, κι έφυγε για το λιμάνι. Τον περίμεναν εκεί φίλοι αντικαθεστωτικοί. Θα τον βάλουν σε καράβι που πηγαίνει στη Δανία. Από κει έχει τον τρόπο να περάσει απέναντι, στη Γερμανία τη Δυτική, για να φτάσει στην Αυστρία. Στη Βιέννη τον περιμένουν η γυναίκα του και το παιδί του. Είχε καταφέρει να τους φυγαδέψει από πέρσι, το πώς δε θέλησε να μου το πει, για να λέω “δεν ξέρω” και να είν' αλήθεια, αν μ' έπιαναν και με ρωτούσαν για την οικογένειά του. Ήταν μέλος της Αλληλεγγύης –θα την έχεις ακουστά–, το συνδικάτο που παλεύει με αρχηγό τον Λεχ Βαλέσα για καλύτερη ζωή κι ελευθερία. Και υπέφερε αφάνταστα ο δόλιος, δίχως τους δικούς του έναν χρόνο τώρα...»

Είχα μείνει άφωνος! Δεν πίστευα στ' αντίά μου!

«Και τώρα τα χαρτιά μου πώς και πότε θα τα πάρω πίσω;» ρώτησα όταν ξαναβρήκα τη φωνή μου.

«Αύριο ή μεθαύριο – μόλις σαλπάρει το καράβι εκείνο. Θα μας τα φέρουν άνθρωποι δικοί μας».

Προσπάθησα να συγκρατήσω τον θυμό μου και ν' αντιμετωπίσω την κατάσταση με ψυχραιμία. Να σκεφτώ τι άραγε θα έκανα εγώ, αν ήμουνα στη θέση του και δεν

υπήρχε άλλος τρόπος να ξαναδώ μια μέρα τη Μαρία μου και τα παιδιά μου που τα λαχταρούσα.

Καταλάγιασε κάπως η ταραχή μου κι άρχισα να σκέφτομαι πώς θα μπορούσα να επικοινωνήσω με τον «Ποσειδώνα», με τους συναδέλφους μου. Να μάθει ο καπετάνιος τι συμβαίνει κι έχω εξαφανιστεί. Τρόπος να φτάσω δίχως το φυλλάδιό μου ως την προκυμαία δεν υπήρχε. Αποφάσισα λοιπόν να πάω το βράδυ πάλι στην «Argonaytica», μήπως πήγαιναν ξανά εκεί για σούπα κάποιои από το καράβι μου. Ο Δημήτρης προθυμοποιήθηκε να 'ρθει μαζί. Θα με είχε, είπε, «υπό την προστασία του».

«Βάλε κι αυτό στην τσέπη» μου έδωσε μια ταντότητα. «Είναι του Σύλλα, στραπατσαρισμένη κάπως, αλλά καλύτερα να έχεις έστω αυτή, παρά χωρίς χαρτιά καθόλου. Τότε κινδυνεύεις περισσότερο, αν πέσουμε σε φασαρίες και τύχει να μας πιάσουν».

Την «Argonaytica» τη βρήκαμε κλειστή. Και στον γυρισμό μας πέσαμε ξανά σε συμπλοκή. Μας συνέλαβαν μαζί με άλλους «ταραξίες».

Μείναμε σε κρατητήριο επτά ολόκληρες ημέρες – εγώ με τ' όνομα Σύλλας Γιαννίδης, όπως έλεγε η ταντότητα που βρήκαν μες στην τσέπη μου. Την πέταξαν, με τράβηξαν φωτογραφία και μου 'δωσαν καινούρια. Με τ' όνομα του Σύλλα, φυσικά!

Την όγδοη μέρα μάς άφησαν ελεύθερους. Η «ησυχία» είχε προσωρινά «αποκατασταθεί». Ως και το λιμάνι, ακούσαμε, είχε για λίγο ανοίξει, να φύγουν όσα ξένα πλοία ήταν σε κατάσταση να ταξιδέψουν.

Βγαίνοντας από το κρατητήριο, διαπιστώσαμε ότι στα ξένα πλοία που είχαν φύγει περιλαμβανόταν και ο «Ποσειδώνας»! Ήταν η μέρα που άρχισε το δικό μου απίστευτο, πολύχρονο μαρτύριο...

Έμεινα στο Γκντασκ εγκλωβισμένος, να με φροντίζει ο φίλος μου, να με κοιμίζει και να με ταΐζει στοργικά για μήνες. Γιατί η ταυτότητα και το φυλλάδιό μου δε γύρισαν στα χέρια μου ποτέ, κανείς ποτέ δεν ήρθε να τα φέρει. Κι εγώ να ψάχνω κάθε μέρα με απόγνωση να βρω μια λύση, έναν τρόπο ν' αποδείξω το ποιος ήμουν και να φύγω με όποιο μέσο, αφού ως «Πολωνός υπήκοος» Γιαννίδης δεν είχα το δικαίωμα να βγω από τη χώρα. Προσπάθειες χαμένες!

Άνοιξη του 1981 είχε φτάσει πια κι εγώ σε μαύρη απελπισία, όταν ο Δημήτρης ένα βράδυ επέμενε να πάμε σε μια συνάντηση ειρηνική του συνδικάτου της «Αλληλεγγύης», μήπως και μάθει νέα για τον Σύλλα ή κάποιον που μπορούσε ίσως να βοηθήσει. Πήγαμε. Και όταν η σύναξη έληξε, μας χτύπησε χωρίς λόγο η αστυνομία. Στη λίστα των ακτιβιστών που διαμαρτυρήθηκαν υπήρχε και το όνομα του Σύλλα...

Γενική κατακραυγή προκάλεσε η άδικη επίθεση εκείνη κι αναγκάστηκε να την καταδικάσει επίσημα το καθεστώς. Κάποιος συμβιβασμός άρχισε τότε να διαφαίνεται. Κι εγώ να ελπίζω μέρα με τη μέρα πως θα βρω μια λύση στο δικό μου αδιέξοδο. Πέρασαν όμως εννιά μήνες ακόμα χωρίς καμιά βελτίωση. Αντίθετα! Δεκέμβρη του '81,

στις 13 για την ακρίβεια, βρήκε την ευκαιρία ένας στρατηγός, ο Βόιτσεχ Γιαρουζέλσκι, να κάνει προαξίκοπημα στρατιωτικό!

Έτσι έγινε κι έσβησε τ' όνειρο των Πολωνών για μια καλύτερη ζωή – μαζί και το δικό μου να γυρίσω στην πατρίδα: Η «Αλληλεγγύη» διαλύθηκε, οι αγωνιστές που συνελήφθησαν χιλιάδες. Ανάμεσά τους κι ο «Σύλλας Γιαννίδης»! Έτσι έγινε και κατέληξα δεσμώτης: Με άλλους πολλούς – μαζί και τον Δημήτρη – μας καταδίκασαν σε δεκαπέντε χρόνια φυλακή. Έτσι έγινε και βρέθηκα εργάτης σε μια θάλασσα πράσινη αντί γαλάζια, να μου θυμίζει εκείνη που εγκατέλειψα, στον κάμπο τον γενέθλιο: Σε φυλακή αγροτική μάς έστειλαν, στα δυτικά της χώρας. Έτσι έγινε κι έχασα εννιά χρόνια από τη ζωή μου, τα οκτώ ολόμαυρα που δε θα σου τα περιγράψω. Θα ήταν σαν να σου μιλούσα για την κόλαση και δεν αντέχω, ούτε θέλω να μαυρίσω και τη δική σου την ψυχή. Έκανα κουράγιο όμως. Μαζί μου κι ο Δημήτρης. Δε λυγίσαμε...

Λένε ότι το πράσινο είναι το χρώμα της ελπίδας. Ίσως γι' αυτό τα χρόνια εκείνα, που τα περάσαμε στην ξένη θάλασσα την πράσινη, παρ' όλες τις ταλαιπωρίες και τους εξευτελισμούς, η ελπίδα δε μας έλειψε. Έβλεπα τα πουλιά εγώ που πέταγαν κι έλεγα μέσα μου σαν προσευχή εκείνο το ποντιακό τραγούδι που σου είπα: «Να 'μουν ένα πετούμενο... κλαδί κλαδί να πέταγα...». Ο Δημήτρης πάλι, που ήταν θρησκευόμενος, έλεγε πως αν δε λυγίζουμε, εί-

ναι επειδή οι Πόντιοι το έχουν στο αίμα τους να μην το βάζουν κάτω. Γονατίζουν από βάσανα, διώξεις και ξεριζωμούς, ακόμα κι από γενοκτονίες, μα πάντα ξαναστέκονται στα πόδια τους, «διωκόμενοι ἀλλ' οὐκ ἐγκαταλειπόμενοι, καταβαλλόμενοι ἀλλ' οὐκ ἀπολλύμενοι» που λέει και η Γραφή¹. Αρκεί να είναι ενωμένοι. Δύο μόνο ήμασταν εμείς, μα έτσι ενωμένοι, φίλοι πραγματικοί κι αγαπημένοι μείναμε ως την ημέρα που επιτέλους έφτασε η λευτεριά. Ήταν φθινόπωρο του 1989...

Είχαν αλλάξει από το καλοκαίρι τα πράγματα στην Πολωνία. Κι επιτέλους τον Οκτώβρη μάς αποφυλάκισαν! Βγάλαμε τη στολή της φυλακής, βάλαμε τα παλιά δικά μας ρούχα, μεταφερθήκαμε στο Γκντασκ... Μόνο που τώρα δεν ξέραμε προς τα πού να πάμε για να φτάσουμε και που θέλαμε.

Ο Δημήτρης είχε αποφασίσει να πάει στη Μαριούπολη, στην Ουκρανία. Εκεί ζούσανε Πόντιοι συγγενείς του, και μάλιστα στενοί, απ' τον καιρό που είχε γίνει ο φοβερός ξεριζωμός του Ελληνισμού από την Τουρκία. Τον λόγον μου –πού αλλού;– στην Αθήνα ήθελα να πάω. Εκεί την είχα αφήσει τη Μαρία μου με τα παιδιά. Μακρινός ο δρόμος και για κείνον, μ' ακόμα πιο πολύ για μένα. Άσε που χρειαζόμασταν και χρήματα για το ταξίδι, έστω και λίγα. Πού να τα βρούμε όμως;

Μ' έπιασε απελπισία! Τώρα που ήμασταν πια ελεύθεροι, θα μέναμε από αναπαραδιά στην Πολωνία;

1. Β' Κορινθίους 4,9.

«Και βέβαια δε θα μείνουμε!» είπε ο Δημήτρης, το γνήσιο παιδί του Πόντου με το ατέλειωτο κουράγιο. «Κάτι θα βρεθεί, αν προσπαθήσουμε, αν συνεχίσουμε να ψάχνουμε για κάποια λύση».

Αναθάρρησα και χαμογέλασε.

«Ξέρεις την ιστορία με τα δυο βατράχια;» ρώτησε.

Έγνεψα «όχι».

«Κάποτε» μου λέει «πέσανε δυο βάτραχοι σε μια καρδιάρα γάλα. Τι να κάνουν, άρχισαν να χτυπούν τα πόδια τους μήπως και μπορέσουν να επιπλεύσουν. Αργούσαν όμως να τα καταφέρουν κι ο ένας απελπίστηκε. Έπαψε να παλεύει, βυθίστηκε και πνίγηκε. Ο άλλος εξακολούθησε να χτυπάει τα πόδια του με πείσμα. Κι έγινε τότε το θαύμα: απ' το πολύ το χτύπημα, έπηξε το γάλα τελικά, κι εκείνος βγήκε απ' την καρδιάρα σώος. Τι λες λοιπόν να κάνουμε του λόγου μας; Ν' αφεθούμε στην κακή μας μοίρα ή να ψάξουμε να βρούμε τρόπο για να βγούμε απ' την “καρδιάρα” Πολωνία;».

Γέλασα! Και τότε άστραψε μια σκέψη στο μυαλό μου: «Λες;» είπα από μέσα μου. Λες να έχει μείνει, ραμμένο στη μανσέτα του παλιού πανωφοριού μου, το δαχτυλίδι που είχα πάρει απ' την Αμβέρσα τότε δώρο για τη Μαρία μου;

Έφαξα με λαχτάρα στον μπόγο με τα πράγματά μου... Και βρέθηκε το δαχτυλίδι! Κανένας από τους δεσμώτες μας δεν είχε φανταστεί τι μπορεί να κρύβει το παλιό παλτό ενός ναυτικού!

Πούλησα το δαχτυλίδι με βαριά καρδιά, μοιράστηκα

τα χρώματα με τον καλό μου φίλο, που τόσο μου συμπαροστάθηκε, κι αρχίσαμε τα σχέδια για το ταξίδι στη Μαριούπολη. Έπρεπε να φτάσουμε στα νότια σύνορα, να μπούμε και να διασχίσουμε σχεδόν όλη την Ουκρανία ως τη Μαύρη Θάλασσα, που δρόσιζε την πόλη του προορισμού μας. Το δικό του το ταξίδι τότε θα τελείωνε, το δικό μου ένας Θεός ήξερε πώς και πότε θα συνεχιζόταν κι αν θα κατάφερα ποτέ να φτάσω στην Ελλάδα με τ' όνομα που κουβαλούσα για δικό μου. Θα με βοηθούσαν, έλεγε, οι δικοί του, κάποιος τρόπος θα βρισκόταν. Κι εγώ δεν είχα άλλη επιλογή.

Τότε ήταν που εμφανίστηκε ο «από μηχανής θεός» που λένε οι αρχαίες τραγωδίες. Φροντίζοντας να βγάλουμε όσα χαρτιά χρειαζόνταν, ως πρώην κρατούμενοι πολιτικοί, μας έστειλαν για συμπαράσταση και κάποια υλική βοήθεια στο γραφείο του Ερυθρού Σταυρού που είχε ανοίξει για περιπτώσεις όπως η δική μας. Είπα την ιστορία μου και το πραγματικό μου όνομα με την ελπίδα μήπως καταφέρω να βγάλω κάποιο έγγραφο ταξιδιωτικό επιτέλους ως Νικόλας Αστρονός. Έδειξαν ενδιαφέρον κι άρχισαν να ψάχνουν. «Ελάτε σε μια βδομάδα» μου είπαν, η μια βδομάδα έγιναν δυο, μπήκε ο Νοέμβρης κι εγώ είχα αρχίσει ν' απελπίζομαι. Όσπου στις εννέα του μήνα μάθαμε ότι έπεσε το περίφημο Τείχος του Βερολίνου – Τείχος του Αίσχους το λένε οι Γερμανοί, γιατί χώριζε την πόλη αλλά και τη χώρα τους στα δυο.

Όταν ξαναπήγα στο γραφείο του Ερυθρού Σταυρού, μου είπαν ότι μπορούσαν τώρα να με στείλουνε στο Βε-